

11. november 2010

Studiehåndbog 2010-11

Indholdsfortegnelse

Satningsområder i voksenpædagogikken på Marjatta Seminarium.....	5
Læringens indhold: Seminariets satsningsområder.....	6
Læringens form: Voksenpædagogisk metode.....	8
Studiets almene opbygning	11
Uddannelse til pædagog og helsepædagog.....	11
Grundlæggende elementer i uddannelsen	12
Uddannelsesmotiver på de enkelte år.....	12
Fagbeskrivelser.....	13
Pædagogik	13
Almen pædagogik	13
Helsepædagogik og specialpædagogik.....	16
Sanselære.....	17
Sundhed, krop og bevægelse.....	17
Kunstneriske fag.....	19
Drama	19
Musik.....	19
Billedkunst og kreative værksteder	20
Sprog og kultur.....	21
Individ, organisation og samfund.....	23
Antroposofi og fænomenologisk erkendelse.....	24
Studietur	24
Praktik- og studievejledning.....	26
Praktikvejledning	26
Personlig praktikvejledningskontrakt.....	27
Løbende vejledning i hverdagen samt ved opgaveskrivning	27
Afsluttende evaluering af studieåret – praktikant, studievejleder og praktikvejleder.....	28
Studievejledning.....	28
Studievejlederens opgaver.....	28
Generelt om opgaver på seminariet.....	30
Formelle krav til alle opgaver	30
Kriterier for tilbagemeldinger på fremlæggelser af opgaver.....	31
De enkelte studieår – årsmotiver, praktik og opgaver	32
Motivet for 1. studieår: Neutral iagttagelse.....	32
Praktikkens målsætninger på 1. årgang.....	32
Årsopgaven på 1. årgang: Iagttagelse	33
Oplæg og beskrivelse - Pædagogisk idéhistorie.....	34

Motivet for 2. studieår: Stemning	35
Drama - Paradisspillet	35
Praktikkens målsætninger på 2. årgang.....	35
Årsopgaven på 2. årgang: Indlevelse	37
Motivet for 3. studieår: Indre holdning	39
Praktikkens målsætninger på 3. årgang.....	39
Årsopgaven på 3. årgang: Pædagogisk udviklingsprojekt	40
Pædagogisk projekt med eventyr og dukkespil.....	43
Feltarbejde, institutionsanalyse og oplæg	43
Motivet for 4. studieår: Levende tænkning	45
Praktikken på 4. årgang	45
Årsopgaven på 4. årgang: Det helsepædagogiske menneskebillede	45
Motivet for 5. studieår: Skæbnedannelse	48
Skuespil på 5. årgang	48
Praktikken på 5. årgang	48
Årsopgaven på 5. årgang: Fordybelsesopgaven.....	49
Opgave i helsepædagogisk praksisudvikling	52

Studiet til pædagog- og helsepædagog på Marjatta Seminarium

Marjatta Seminarium uddanner pædagoger og specialpædagoger med særligt fokus på den antroposofiske helsepædagogik. Antroposofisk pædagogik og helsepædagogik bygger på et menneskebillede, der tager udgangspunkt i, at der hos alle mennesker findes en sund kerne, som udtrykker sig gennem sjælen og kroppen. Derfor er det seminariets målsætning at uddanne pædagoger og helsepædagoger, der formår at komme ind til kernen af den konkrete adfærd og derigennem skabe nye udviklingsmuligheder – både for almindelige og udviklingshæmmede børn, unge og voksne. I seminariets brug af ordet helsepædagogik indbefatter det således også pædagogisk arbejde med voksne mennesker, hvilket i andre sammenhænge kaldes socialterapi.

En særlig kvalitet ved Seminariet er, at det i høj grad bliver til gennem en fælles udveksling mellem undervisere og studerende. Alle er på seminariet, fordi de *vil* noget med sig selv og hinanden. Vi vil lære, udfordre og udfordres i sammenhænge, som er meningsfulde og hvor vi sammen skaber gode faglige og sociale rammer. Ved at uddanne sig på denne måde, får du kompetencer i forhold til at kunne håndtere udviklings- og forandringsprocesser.

Seminariets to uddannelser er arbejdsmarkedsgodkendt af SL (Socialpædagogernes Landsforbund). Det betyder, at den 4-årige pædagoguddannelse berettiger til en overenskomstmæssig løn svarende til en uddannet pædagog og den 5-årige uddannelse til helsepædagog berettiger til en løn svarende til en pædagoguddannelse med et specialpædagogisk tillæg.

På de kommende sider finder du først en overordnet introduktion til seminariets satsningsområder. Derefter gennemgås studiets opbygning, fagbeskrivelser, praktik og krav til opgaver. Endelig kan du læse en indgående beskrivelse af mål og indhold på hvert enkelt studieår.

Satningsområder i voksenpædagogikken på Marjatta Seminarium

Fagene og pædagogikken ved Marjatta Seminarium er kendetegnet ved en række grundtemaer, som bidrager til at skabe et levende og erfaringsnært læringsmiljø. I uddannelsen integreres erfarings- og vidensbaseret læring, fordi dét, du lærer i praktikken, får nye begreber i undervisningen og omvendt kan begreber og forståelser fra undervisningen bidrage til en dybere forståelse af, hvordan det er muligt at handle i praktikken. Det handler altså hele tiden om en gensidig gennemtrængning og levendegørelse af de to læringsfelter.

Nedenfor beskrives "det man lærer", altså læringens indhold og "måden man lærer på", det vil sige læringens form hver for sig. Vi har bevidst skilt de to felter ad for at tydeliggøre dem hver især, selvom de i praksis udgør et hele.

Læringens indhold: Seminariets satsningsområder

- Helsepædagogikken som det pædagogiske udgangspunkt
- Fænomenologisk fordybelse
- Kunstnerisk arbejde
- Sundhed og bevægelse

Læringens form: Voksenpædagogisk metode

- Pædagogisk trainee: uddannelse med lønnet praktik
- Integration af viden og praksis gennem kunstnerisk indlevelse: Den triale metode
- Personlighedsudvikling
- Undersøgende og selvstændig læring
- Social læring

Læringens indhold: Seminariets satsningsområder

Helsepædagogikken som det pædagogiske udgangspunkt

Studiet fokuserer på indføring i den almene antroposofiske pædagogik og antroposofiske specialpædagogik. Den sidste kaldes ofte "helsepædagogik" i forhold til børn og "social terapi" i forhold til voksne. Som sagt har vi her valgt at lade begrebet helsepædagogik dække både børne- og voksenområdet.

Den helsepædagogiske ramme giver dig som studerende mulighed for at fordybe dig i den antroposofiske pædagogik og til at gøre erfaringer med denne i dit praktikforløb. En pædagoguddannelse på Marjatta Seminarium er altså ikke blot en pædagogisk generalistuddannelse. Den rummer en særlig dimension, idet vi lægger vægt på, at der sker en tæt integration af viden og praksis, og arbejde med kunstneriske processer spiller en central rolle i arbejdet med denne integration. Grundlaget for undervisningen er altså helsepædagogikken, men for at give en levende og bevidst vekselvirkning mellem antroposofisk pædagogik og andre aktuelle strømninger indenfor faget, undervises der sideløbende i andre pædagogiske retninger, perspektiver på den menneskelige psyke og på den brede samfundsudvikling. Disse tilgange bidrager til at perspektivere helsepædagogikken.

Fænomenologisk fordybelse

I et antroposofisk perspektiv er faglig og personlig udvikling nært knyttet til fordybelse i omverdenen og i vores medmennesker. Målet er, at du som studerende ikke blot tilegner dig viden, men også udvikler nye måder at se og møde andre mennesker på. Vi bruger begrebet "fænomenologisk fordybelse". Heri ligger, at vi udvider evnen til at fordybe os i konkrete fænomener, som både kan være menneskeskabte ting (billeder, musik, skulpturer), planter fra naturen eller medmennesker fra pædagogiske relationer. Denne fordybelse kan være med til at udvikle en autentisk og sensitiv forståelse af den anden, der i sidste instans bliver til en handlekraftig pædagogisk intuition. Det vil sige, at vi bedre kan mærke, hvad det vil være rigtigt at gøre i en given situation og siden kan reflektere over, hvad vi gjorde, og hvordan det virkede.

Rent praktisk forløber en sådan fordybelse i tre faser.

- Først iagttager du genstanden så neutralt, sansemættet og detaljeret som muligt. Samtidig prøver du at holde følelsesmæssige reaktioner og gamle fortolkninger ude af

bevidstheden. Dermed øver du dig i at sanse omverdenen med en parentes om de fordomme, som normalt fylder meget af vores opmærksomhed.

- I anden fase genkalder du hele iagttagelsen i erindringen og mærker efter, hvordan den sjælelige efterklang af oplevelsen toner videre - f.eks. gennem kropslige sansninger, følelser og eftertanker. Dermed øver du dig i at samle hele sin opmærksomhed omkring en indre sjælelig erfaring.
- I tredje fase prøver du at tømme bevidstheden helt for indhold og venter på at den fyldes af igen af et åndeligt indtryk, som f.eks. kan være et billede, en eftertanke, en følelse, en bestemt sanselig fornemmelse eller en impuls til at handle på en bestemt måde. Dermed har du samlet hele oplevelsen i enkelt indtryk. Ofte kommer dette indtryk bag på en selv i den forstand, at man ikke kunne tænke sig frem til resultatet. Hvis man f.eks. fordybde sig i en bestemt pædagogisk relation, har man nu en ny og skabende impuls at gå videre med i det pædagogiske arbejde.

Denne metode er nem at lære, men den tager lang tid at bruge effektivt i det pædagogiske arbejde. Derfor arbejder vi målrettet med metoden gennem hele uddannelsen. Således er de første tre år på uddannelsen bygget tematisk op omkring de tre ovenstående fordybelsestrin. Første år fokuserer således på evnen til neutral iagttagelse. Andet år fokuserer på evnen til at opfatte stemninger eller sjælelige efterklange i sig selv og hos andre, mens det tredje år fokuserer på at opbygge en indre ansvarlighed, der formår at følge op på forståelsesprocesser og pædagogiske intuitioner med konkrete handlinger. (Se under afsnittet om *Studiets almene opbygning* for en nærmere beskrivelse af uddannelsesmotiverne.) Denne gradvise læreproces bliver samlet gennem hvert års hovedopgave, der giver dig mulighed for at udfolde årets tema i praksis. Alt i alt betyder det, at du gennem uddannelsen opbygger et stærkt pædagogisk redskab, som er personligt tilegnet.

Seminariets fokus på fordybelse og menneskeligt nærvær dog ikke kun til udtryk i vores praksis omkring fænomenologisk fordybelse. Denne bestræbelse kommer til udtryk i alle stedets læreprocesser. Aktiviteterne kan være vidt forskellige: f.eks. forståelse af psykologisk teori, kropslig udfoldelse, dramatisk udtryk eller forståelse af relationen til et bestemt barn. I alle disse tilfælde er det muligt at fordybe kvaliteten af læringen gennem en frugtbar cirkel af skærpet iagttagelse, større sjælelig modtagelighed overfor indtryk og til sidst en styrkelse af modet til at stå ved de handlingsimpulser, som opstår i denne læreproces. (Se også nedenfor om den "triale metode".)

Kunstnerisk arbejde – et gennemgående tema

Marjatta Seminarium uddanner pædagoger og ikke kunstnere. Men samtidigt tager vi kunsten alvorligt som *en værdi i sig selv*. Seminariet giver således plads til, at det kunstneriske arbejde kan udfolde sig på dets egne betingelser. I vores perspektiv må kunsten have et æstetisk slutmål, som samler den skabende proces i en meningsfuld bevægelse mod et konkret mål. Den kunstneriske proces bliver først rigtig levende og nødvendig, når resultatet skal præsenteres for andre.

Først når de indre krav i processen har fået den nødvendige tid og opmærksomhed, kan den som en understrøm forplante sig i den personlige dannelse og det konkrete pædagogiske arbejde. Kunst kan således være med til at udvide dit indre univers, da den involverer både tanke, følelse og vilje. Den skærper sansen for sammenhængen mellem det ydre udtryk og den indre erfaring. Den udfordrer evnen til åndsnærvær og kræver mod til at gå ind i projekter med uvis udgang. Således sigter seminariet mod, at du som studerende i stigende grad selv

kan tage ansvar for din egen udvikling og for kunstneriske processer i det pædagogiske arbejde.

Sundhed og bevægelse – et gennemgående tema

Den antroposofiske pædagogik og i særdeleshed den helsepædagogiske faglighed lægger et særligt fokus på den sundhedsfaglige dimension af det pædagogiske arbejde. I det helsepædagogiske perspektiv er der altid en tæt sammenhæng mellem medicinsk viden og diagnostik, forskellige terapier og det pædagogiske arbejde. Således er studiet også opbygget med en tæt sammenhæng mellem viden om den menneskelige fysiologi, forholdet mellem sanserne og indføringen i de mulige konsekvenser, som denne viden kan have for det pædagogiske arbejde.

Denne viden er forankret i og forbundet med indføringen i en hel række af forskellige konkrete terapiformer; gymnastik, bevægelsesterapi, helseurytmi, massage, brugen af naturmedicin og forskellige teer osv. Der indgår også kendskabet til kunstterapi som maleterapi og musikterapi, hvor fokus er lagt på den terapeutiske proces snarere end det æstetiske slutprodukt. Gennem alle disse praksisformer bliver den medicinske viden knyttet sammen med det konkrete, terapeutiske og pædagogiske arbejde.

Læringens form: Voksenpædagogisk metode

Pædagogisk trainee: Uddannelse med lønnet praktik

Antroposofisk pædagogik tager udgangspunkt i et fænomenologisk perspektiv, som betyder, at undervisningen altid følges af en anskuelig kontakt til det konkrete pædagogiske arbejde. Det indebærer, at uddannelsen ikke primært formidler teoretisk viden, som senere skal anvendes i praktikken. Derimod integreres erfarings- og vidensbaseret læring til en enhed. Fordelen ved en sådan metodik ligger i, at udviklingen af erkendelsen ledes og udfordres af konkrete og individuelle erfaringer. Dermed får studiet ikke en ensidig teoretisk karakter, som savner en bro til praktikken. Omvendt kan det konkrete helsepædagogiske arbejde aldrig gøres udelukkende praksisorienteret. Derimod stræber vi mod, at du som studerende er i stand til at reflektere over alle de opgaver, som du møder i praksisfeltet. Det handler altså hele tiden om en gensidig gennemtrængning og levendegørelse af de to læringsfelter.

Det kommer konkret til udtryk ved, at uddannelsen under hele forløbet er opbygget med en kontinuerlig og lønnet praktik, hvor studiedelen optræder som 8-9 koncentrerede undervisningsblokke af en uges varighed, der ligger spredt over hvert studieår. Det betyder desuden, at du kan opretholde en indkomst, der ligger tæt op af en normal løn under studiet, hvilket også gør studiet tilgængeligt for familiefædre og -mødre.

Integration af viden og praksis gennem indlevelse: Den triale metode

Gennem kunstnerisk praksis udvides uddannelsesmetodikken til en helhedsorienteret bestræbelse, der forener erkendelse, praksis og kunst på en ligeværdig måde. Gennem kunsten kan den følelsesmæssige intelligens gradvist blive en formidlende faktor mellem tilegnelsen af det teoretiske stof og det konkrete arbejde i praktikken. Det kunstneriske arbejde er således med til at give de studerende impulser til at opleve sammenhæng, livskraft og mening i det daglige arbejde. Det kalder vi for ”den triale metode”.

Det må dog understreges, at kunst og æstetik betragtet som en voksenpædagogisk metode nødvendigvis må være indirekte. Det handler ikke om, at du som pædagogstuderende også skal være kunstner, men derimod om at udvikle modet til at følge en lang og uoverskuelig proces med kærlig opmærksomhed og derved også vove at sætte dig selv på spil i samværet med andre. Det kan du øve dig på i det kunstneriske arbejde. Derved får du indirekte muligheden for at udvikle evnen til at følge en pædagogisk og helsepædagogisk udviklingsproces med samme grad af personligt nærvær som i en undersøgende kunstnerisk proces. I begge områder er du nødt til at bruge alle dine sanser, fornemmelser og følelser på en erkendende måde i arbejdet. Følelsen kan blandt andet derigennem udvikle sig til at blive et fagligt pålideligt grundlag for både pædagogiske handlinger og pædagogiske refleksioner.

Selvstændig og undersøgende læring

Uddannelsen lægger vægt på, at du som studerende udvikler evnen til selvstændig og undersøgende læring. Derfor lægger vi vægt på, at du får rum og tid til at forholde dig refleksivt og selvstændigt til det stof, som du præsenteres for. Det er vigtigt, at du som studerende og kommende pædagog i stigende grad lærer at tage ansvar for din egen fortsatte, faglige udvikling. Det er derfor et kriterium for seminariets voksenpædagogik, at det væsentlige ikke sker gennem en ydre belæring men ved, at du får mulighed for at udfolde dine egne erkendende og skabende processer.

Da studiet begrænser sig til højst 9 undervisningsuger om året er det nødvendigt, at du også selv er aktivt opsøgende i forhold til din egen læreproces i forlængelse af de impulser, som du modtager på seminariet og af din praktikvejleder. Det betyder også, at der er en nær sammenhæng mellem den arbejdsindsats, du yder og det faglige udbytte, du kan tage med dig efter endt uddannelse.

Personlig dannelse og uddannelsesmotiver

Det pædagogiske og helsepædagogiske arbejde stiller særlige krav til udøveren. For Marjatta Seminarium omfatter et højt uddannelsesniveau således ikke blot viden, evner og færdigheder men også personlighedens udvikling i retning af forståelse, empati, initiativkraft og ansvarsfølelse. Denne generelle udviklingsretning vil naturligvis forme sig vidt forskellig for forskellige mennesker. Det handler om, at du bliver støttet og vejledt i en personlig udviklingsproces, der kan hjælpe til, at du på din egen måde kan være på højde med det stigende menneskelige ansvar, som du møder i det konkrete pædagogiske arbejde.

Du møder således en værdibaseret ramme, som kan være støttende og vejledende i den faglige og menneskelige udviklingsproces, som sker under uddannelsen. Seminariet giver et udspil til den personlige udvikling, som forholder sig specifikt til det pædagogiske arbejde. Det betyder, at seminariet danner en ramme for voksenlæring, som kræver, at du ikke blot ”deltager i undervisningen”, men også er villig til at sætte dig selv på spil i et fagligt og skabende fællesskab.

Social læring

Uden sociale evner kan de pædagogiske opgaver ikke løses. I den konkrete situation mellem pædagogen og barnet eller den voksne må der opstå en skabende proces for at kunne imødekomme det enkelte menneskes udviklingsbehov. Denne proces kan også betragtes som social kunst. Derfor er uddannelsesforløbet anlagt således, at det giver mulighed for at udvikle social kundskab og sociale kompetencer. Det sker i mødet med børn, unge og voksne, i praktikstedets kollegiale sammenhænge samt i det sociale liv på selve uddannelsesstedet.

Undervisningen sker således i en ramme, hvor du får mulighed for at spejle dine egne erfaringer i de medstuderendes. Det er afgørende, at du på en gang lærer at udtrykke dig autentisk og samtidig lærer at give plads til andres ligeværdige udtryk. Dermed kan der ske en gensidig befrugtning mellem den selvstændige og den sociale læring. Vi lærer os selv og det faglige stof at kende gennem mødet med og forståelsen af andre.

Studiets almene opbygning

Uddannelse til pædagog og helsepædagog

De pædagogiske uddannelser på Marjatta Seminariet henvender sig både til folk, der ønsker at arbejde i det almene pædagogiske område og det specialpædagogiske område. Alle uddannelser giver kompetencer til at arbejde med mennesker, der har behov for særlig støtte og omsorg: Børn i almindelige skoler eller børnehaver, der af forskellige årsager skal have vejledning for at finde sig selv, eller udviklingshæmmede mennesker, der har behov for en særlig indsats for at kunne udvikle sig.

På Marjatta seminarium udbydes der følgende uddannelser:

Pædagogisk basisuddannelse (1-3. år)

De første tre år af uddannelsen udgør en selvstændig enhed, der giver en samlet kompetence indenfor den antroposofiske pædagogik. Basisuddannelsen berettiger til en overenskomstmæssig løn som ”Marjatta-assistent”.

Pædagog (1-4. år)

Det almene pædagogstudium forløber over fire år og retter sig mod dig, der ønsker tage en pædagoguddannelse med en særlig vægt på den antroposofiske pædagogik. Den fireårige uddannelse berettiger til en overenskomstmæssig løn svarende til en pædagog uddannet ved et statsligt seminarium.

Uddannelsen åbner både for arbejdet med psykisk og fysisk handicappede i alle aldre, og giver samtidig mulighed for at arbejde inden for hele det pædagogiske arbejdsområde som børnehaver, vuggestuer, fritidsklubber m.v.

Helsepædagog (1-5. år)

Hvis du ønsker at fordybe din specialpædagogiske faglighed, kan du forlænge pædagoguddannelsen med et femte år. Så har du en international godkendt uddannelse som Rudolf Steiner specialpædagog – også kaldet helsepædagog. I Danmark er specialpædagoguddannelsen en kompetencegivende videreuddannelse, og efter endt uddannelse får du derfor et særligt tillæg ud over den overenskomstmæssige løn som pædagog.

Som uddannet specialpædagog fra Marjatta Seminarium findes der mange muligheder for et meningsfuldt arbejdsliv både i ind- og udland. Der er godt 450 behandlingshjem, boenheder, skoler og værksteder i 40 forskellige lande. Alene i Norden findes ca. 80 steder, der arbejder ud fra Rudolf Steiners pædagogiske metode og menneskebillede.

Efteruddannelse i helsepædagogik (2 år)

Hvis du har en pædagogisk – eller lignende – grunduddannelse eller er uddannet i et kunstnerisk fag som f.eks. drama, musik, maling eller bevægelse, og du ønsker at bruge dit fag i en helsepædagogisk sammenhæng, så kan du tage en toårig helsepædagogisk uddannelse, hvor du kommer på hold med seminariets 4. og 5. årgang.

Efteruddannelsen retter sig mod dig, der arbejder med særligt krævende børn, unge eller voksne og ønsker at vide mere om helsepædagogik som specialpædagogisk metode.

Grundlæggende elementer i uddannelsen

Lønnet praktik under hele uddannelsen

Der lægges stor vægt på den daglige læring i praktikken. Derfor er uddannelsen opbygget således, at du under hele forløbet arbejder praktisk pædagogisk f.eks. i gennemsnit 30 timer om ugen i et bofællesskab, på en specialskole, ved et skolehjem, i et beskyttet værksted, i en børnehave, en pasningsordning eller andet. Som studerende vælger du selv et velegnet praktiksted, som godkendes af seminariet.

Undervisning i 8-9 ugeblokke om året

Undervisningen på seminariet er opbygget i blokke på en uge af gangen. I disse blokke undervises der typisk i teoretiske fag om formiddagen, mens de kunstneriske fag samt bevægelses- og håndværksfag ofte ligger om eftermiddagen. De teoretiske fag vil ofte være temaorienterede, så man kan få tid til at gå i dybden med et eller to emneområder hver uge.

Opgaver og evaluering

Der gives ikke karakterer under uddannelsen, men studieforløbet vurderes hvert år både for den teoretiske og praktiske indsats. (Se under afsnittet om praktik- og studievejledning.) Næsten alle de opgaver, der stilles i den teoretiske undervisning, har en direkte forbindelse med arbejdet i praktikken. De evalueres alle mundtligt. Årets hovedopgave evalueres desuden skriftligt fra andet år og fremefter. (Se under afsnittet om opgaver på seminariet.)

Uddannelsesmotiver på de enkelte år

Seminariets kollegium står bag et tema for hvert studieår, der løber igennem alle uddannelsens elementer og dermed angiver retningen for arbejdet gennem hele årets undervisning, i praktikken og årets skriftlige hovedopgave. Temaerne på de første tre til fire år spejler trinene i den fænomenologiske fordybelsespraksis, som er et af seminariets satsningsområder. (Se indledning for en nærmere forklaring.). De er altså tænkt som en naturlig progression, der gradvist udvikler den almene helsepædagogiske faglighed og evnen til at tage ansvaret for kvaliteten i de pædagogiske relationer.

Samlet ser uddannelsesmotiverne således ud:

1. år: Neutral iagttagelse
2. år: Stemning
3. år: Indre holdning
4. år: Levende tænkning
5. år: Skæbnedannelse

Uddannelsesmotiverne er naturligvis rammer for *mulige* erfaringer med pædagogiske relationer og relationer til omverdenen. Seminariet ønsker således ikke at fremme et bestemt pædagogisk personlighedsideal. Din faglige og personlige udvikling som studerende vil altid være individuel alt efter hvilke forudsætninger og bevidste intentioner, du kommer med og undervejs tilegner dig – både indenfor og udenfor studiets rammer.

Du kan se en nærmere beskrivelse af hvert årstema som indledning til beskrivelsen af hvert enkelt studieår sidst i håndbogen.

Fagbeskrivelser

Pædagogik

Undervisningen i hovedfaget pædagogik er centreret omkring formidlingen af den antroposofiske pædagogik, som er værdigrundlaget for Marjatta Seminarium. Faget giver dog også en bred indføring i andre aktuelle og historisk vigtige pædagogiske traditioner. Samlet fungerer undervisningen som et spejl for alle de konkrete pædagogiske erfaringer og udfordringer, som du møder i hverdagen gennem praktikken.

De årstemaer, som er beskrevet kort ovenfor og kan genfindes under beskrivelsen af de enkelte årgange, kommer tydeligt til udtryk i læringsprogressionen gennem studiets pædagogiske fag. Det gælder særligt de første tre temaer:

1. år: Neutral iagttagelse
2. år: Stemning
3. år: Indre holdning

Almen pædagogik

Antroposofisk pædagogik bygger på et menneskebillede, der betragter mennesket som en helhed af både krop, sjæl og ånd. Målet med undervisningen er, at give dig mulighed for, at dette menneskebillede langsomt kan forvandles fra en hypotese til en viden, som bygger på personlig erfaring og derfor kan flyde direkte ind i det pædagogiske arbejde.

Almen menneskekundskab (1. år)

En væsentlig del af undervisningen på første årgang består i at opøve et grundlæggende kendskab til det ovenstående menneskebillede, som er inspirationsgrundlaget for udøvelsen af Steinerpædagogikken. Der er et særligt fokus på sjælens tredeling i evnerne til at ville, føle og tænke. Ifølge Steiner spejles disse tre evner kropsligt i henholdsvis stofskiftets og lemmernes aktivitet, åndedrættets og hjertets rytmiske puls samt nerve-sansesystemet. Desuden undersøges menneskets konstitution gennem det, som Steiner kalder de fire væsensled: Den fysiske, den livsgennemstrømmede, den fornemmende og den selvbevidste del af mennesket.

Grundteksterne er udvalgte dele af Steiners bøger *Teosofi* og *Almen menneskekundskab*.

Pædagogiske relationer (1. år)

Faget arbejder med den anerkendende, pædagogiske relation. Vi diskuterer, hvad der sker med den pædagogiske relation, når man ikke længere blot kan opdrage efter fælles normer, men forsøger at inddrage børn som kompetente individer. Det giver mulighed for at få spejlet mange af de basale erfaringer fra praktikken i en pædagogisk teori, som er normsættende i hele Danmark. Den anerkendende pædagogik spejles også i Steinerpædagogikkens bud på de lovmæssigheder, der gør sig gældende i den pædagogiske relation.

Grundbogen er Jesper Juuls og Helle Jensens danske nyklassiker *Pædagogisk relationskompetence – fra lydighed til ansvarlighed*.

Pædagogisk idehistorie (1. år)

På første år gives der også en indføring i pædagogisk idehistorie. Fokus ligger på en indføring i moderne pædagogiske teoretikere og praktikere fra 1800 og frem til i dag. Det sker blandt

andet ved, at du fordyber dig i en enkelt pædagogisk tænker og holder oplæg for de andre studerende. Målet er at få et billede af nogle gældende pædagogiske teorier op gennem de sidste 200 år. Det er også vigtigt, at du får en indsigt i sammenhængen mellem tilblivelsen af det moderne demokrati og opkomsten af den moderne pædagogik, hvor barnet opdrages til frihed og ikke blot til efterlevelse af en tradition.

Grundbogen er *Pædagogiske tænkere – et tekstudvalg*, redigeret af Ulla Liberg.

Barnets opdragelse (1. år)

Ifølge den antroposofiske pædagogik fordrer de forskellige aldersgrupper en forskellig pædagogisk tilgang. Derfor er undervisningen bygget op sådan, at første år koncentrerer sig om førskolebarnet, hvor barnets efterlignende væsen står i centrum. Der gives en indføring i baggrunden for den pædagogiske praksis i antroposofiske vuggestuer og børnehaver, hvor livets mange rytmer og den sanselige erfaring står i centrum for at imødekomme barnets behov for efterligning og gentagelse. Da hæmmede mennesker på nogle områder ofte hænger fast i tidlige adfærds- og reaktionsmønstre, vil undervisningen også være relevant for dig, som arbejder med unge og voksne.

Faget tager udgangspunkt i bogen *Barnets opdragelse* af Rudolf Steiner og der lægges vægt på at inddrage de studerendes egne erfaringer med mindre børn.

Skolebarnet og seksualiteten (2. år)

Andet år tager hul på pædagogikken for det skolemodne barn. Her står barndommen og ungdommen i centrum. For pædagoger og helsepædagoger er det særligt menneskebilledet og barnets udvikling, der er afgørende. Efterhånden som barnet bevæger sig fra den tidlige skolealder til den sene skolealder, må den pædagogiske relation også forvandle sig fra at være forankret i en klar personlig autoritet, hvor fortællingen står i centrum, til at give plads for en mere selvstændig opdagelse af verden. Det er også perioden, hvor kærligheden og seksualiteten skal til at finde en form. Det er derfor et fokusområde. Vi lægger særlig vægt på, at du kommer til at beskæftige dig med, hvordan man kan støtte unge udviklingshæmmede i at udvikle sunde sociale rammer omkring deres kærlighedsliv.

Aktuelle pædagogiske retninger (2. år)

På andet år rettes fokus mod aktuelle pædagogiske strømninger. Det sker både for, at du kan lade dig inspirere af nye perspektiver, men også for at du som studerende lærer at forholde dig aktivt til den aktuelle pædagogiske debat. Indholdet veksler, men det kunne f.eks. være pædagogisk praksis inspireret af Gardners mange intelligenser, Csikszentmihalyis flowteori, Bruners narrative psykologi eller TEACCH-systemets brug af den kognitive psykologi i aktuel specialpædagogik for autister.

Waldorfpædagogik (3. år)

På tredje år får du et grundigt indblik i baggrunden for den antroposofiske skoleimpuls. Holdet kommer til at arbejde grundigt med, hvordan læreplanen for Steinerskolen er skabt til at formidle læring på en måde, der passer til den givne alder på hvert klassetrin. Det giver mange impulser til, hvordan man kan arbejde pædagogisk med læring og menneskelige relationer til forskellige alderstrin. Der bliver også mulighed for at deltage i klasseundervisning og sparre med lærerne bagefter.

Individualiseringens motorik (3. år)

Menneskets individualiseringsproces fra spædbarn til voksen kan på den ene side beskrives som en kultivering af evnen til motorisk beherskelse og på den anden side som en fordybelse af evnen til at sanse og forstå verden. Således spejles udviklingen i det lille barns udtryk

gennem gang, tale og tænkning i en parallel sensorisk udvikling i henholdsvis spejlende efterligning, sproglig forståelse og tænkende forståelse. Denne bevægelse fortsætter op gennem hele individualiseringsprocessen som en stadig udvikling af evnen til samspil mellem indre og ydre processer.

Pædagogisk holdning som støttende redskab (3. år)

Den pædagogiske holdning tager udgangspunkt i den iagttagelses- og indlevelsesproces, som har været i fokus på de første to år af uddannelsen. Tilstræbelsen af den neutrale indlevelse forhindrer alt for spontane og ureflekterede reaktioner fra pædagogens side i forhold til barnet. Den pædagogiske holdning er således en ufarvet og fordomsfri reaktion på barnets væsen, der udspiller sig i en konkret situation med et bestemt barn. Pædagogens reaktion kan derigennem få en bevidst og ”komplementerende” karakter, der skifter løbende i forhold til behovet i den konkrete pædagogiske situation.

Pædagogens indre udviklingsvej (3. år)

På tredje år sættes der særligt fokus på pædagogens egen personlige udvikling. Her gives der hjælp til, hvordan du gennem en tålmodig og vedholdende indsats kan vokse ind i det pædagogiske håndværk. Hvordan udvikler du de menneskelige egenskaber, som gør dig i stand til at håndtere de udfordringer, som det pædagogiske arbejde stiller? Hvordan forener du styrke med følsomhed, så der med tiden kan vokse en autentisk og personligt forankret autoritet frem?

Den jeg-støttende samtale (3. år)

Den jeg-støttende samtale arbejder med en samtaledynamik, som på en gang er lyttende overfor individualiteten samtidig med, at den skaber rum for, at den enkelte får mulighed for at udtrykke sig. Bevæggrunden er en spørgende og åbnende holdning: Hvem er du? Hvad vil du?

Denne samtaleform er særlig vigtig i arbejdet med det opvoksende udviklingshæmmede menneske, men kan anvendes i de fleste pædagogiske sammenhænge. Den støtter og giver mulighed for at individualiteten kan komme til udtryk.

Psykologi (1-2. samt 4. år)

Undervisningen i psykologi har som mål, at du intellektuelt og følelsesmæssigt bliver i stand til at opfatte, hvad der rører sig i dig selv og de mennesker, som du har det pædagogiske ansvar for. Derfor er undervisningen bygget op, så det teoretiske og det oplevelsesorienterede hele tiden supplerer hinanden.

- På det første år fokuserer undervisningen på en indføring i det antroposofiske menneskebillede.
- Det andet år arbejdes der med almen udviklingspsykologi. Vi ser særligt på, hvordan personlighedens fundament dannes op gennem i barndommen. Det sker både gennem beskæftigelse med den gældende udviklingspsykologi (Freud, Mahler, Stern) samt antroposofiens lære om de fire temperamentter.
- På fjerde år sætter vi fokus på den personligt udviklende samtale og giver impulser til den personlige udvikling.

Helsepædagogik og specialpædagogik

Uddannelsens omdrejningspunkt er det antroposofiske perspektiv på specialpædagogikken – kaldet helsepædagogik. Helsepædagogikken går fænomenologisk til værks i det pædagogiske arbejde med udviklingshæmmede mennesker. Det betyder, at du øver dig i at blive stående ved de konkrete iagttagelser og erfaringer, som du kan dele med dine kolleger og derfor har umiddelbar pædagogisk og terapeutisk relevans. Den helsepædagogiske teori er altså ikke blot en abstrakt teori. Den er først og fremmest en praktisk metode, som lærer dig at iagttage det hæmmede menneske, fornemme og forstå dets grundproblematik og lade denne forståelse flyde ind i den konkrete pædagogiske relation.

Helsepædagogikken giver dig således en metodisk og sproglig ramme, som kan være med til at strukturere dine umiddelbare iagttagelser og erfaringer. Det betyder, at din forståelse af og relation til det hæmmede menneske vokser ud af en metodisk indlevelse i den andens sansning, sjæleliv og samlede konstitution. Først sekundært inddrages abstrakte neurologiske og psykologiske teorier om årsagerne til en bestemt adfærd og dermed til en bestemt diagnose.

Fjerde og femte årgang sætter særligt fokus på helsepædagogik og specialpædagogik. Derfor nedtones arbejdet med den almene pædagogik.

Årsopgaverne i den helsepædagogiske metode

Omdrejningspunktet for tilegnelsen af den helsepædagogiske metode er den hovedopgave, som ligger på hvert studieår. Her får du mulighed for at bruge det helsepædagogiske menneskebillede i en konkret pædagogisk relation. Gennem alle fem studieår vil du gennem opgaverne blive inviteret til at gå dybere ind i begge sider af den pædagogiske relation – det andet menneske og dig selv. Først og sidst er helsepædagogik således et møde mellem mennesker.

Sygdomskomplekser (1. år)

Helsepædagogikken bygger på den almene antroposofiske pædagogik, idet forskellige sygdomskomplekser kan forstås som forskellige afvigelser fra det normale barns udvikling. Derfor står den almene pædagogik i centrum det første år, men der gives også en kortere introduktion til helsepædagogikken og dens forståelse af forskellige sygdomskomplekser som autisme og Down syndrom.

Det helsepædagogiske kursus (2-3. år)

Andet og tredje år arbejdes der koncentreret med grundbogen i den helsepædagogiske metode: *Det helsepædagogiske kursus*. Vi skaber blandt andet et overblik over tre basale forstyrrelser af henholdsvis tanke-, følelses- og viljesliv:

- Kognitive forstyrrelser
- Empatiforstyrrelser
- Forstyrrelser i retning af det sansesvage eller hyperbevægelige

I forhold til alle tre dimensioner bevæger undervisningen sig fra et diagnostisk perspektiv over imod de pædagogiske og medicinske behandlingsprincipper. Underviserne tilbyder således pædagogiske løsningsmodeller for, hvordan man kan håndtere de konkrete situationer, som opstår ud fra de forskellige sygdomsbilleder, og vi diskuterer sammen forskellige alternativer.

Helsepædagogik (4-5. år)

Mens undervisningen fra første til tredje år arbejder direkte med teksten fra det helsepædagogiske kursus, så fokuserer fjerde og femte årgang på at kunne orientere sig i sammenhængene fra hele bogen. Meningen er, at den skematiske forståelse af forskellige sygdomskomplekser efterhånden forvandler sig til en levende erfaring af det konkrete menneskes individuelle inkarnationsproces, der kan være forskubbet i forskellige retninger.

Sanselære

Et afgørende element af den antroposofiske pædagogik og helsepædagogik er arbejdet med sanserne. Det er gennem sansningen, at vi møder vores oprindelige sammenhæng med hele verden. Således er det lille barn helt overladt til sin umiddelbare sansning. Først efterhånden som vi tilegner os en begrebslig forståelse af verden, kommer vi på afstand af den. Antroposofisk pædagogik lægger vægt på, at barnets begyndende erkendelsesprocesser beholder en tæt kontakt til den levende sanseerfaring. Rudolf Steiners differentierede lære om hele tolv sanser giver således mulighed for, at du kan skabe lærende situationer, som taler til vidt forskellige sider af barnets sansning. Da mange udviklingshæmmede er kendetegnet ved forstyrrelser i sanseapparatet, er læren om de tolv sanser et uvurderligt redskab for kommende helsepædagoger.

- Første år får en introduktion til den fysiologiske side af sanselæren samtidig med konkrete redskaber og lege, som kan være med til at udvikle de forskellige sanser.
- Andet år viser, hvordan sanserne vokser ind i det sjælelige rum.
- På fjerde årgang går vi mere målrettet ind i nogle af de specifikke sensoriske forstyrrelser, som følger med de fleste handicap.

Sundhed, krop og bevægelse

Anatomi og fysiologi (1-5. år)

Helsepædagogikken giver en præcis og anskuelig beskrivelse af, hvordan krop, sjæl og ånd spiller sammen. Således kan man f.eks. se en forstyrrelse i nervesystemet og/eller i forskellige organers processer hos alle udviklingshæmmede. For at denne sammenhæng kan blive forståelig og pædagogisk relevant, er der et stort fokus på anatomi og fysiologi i uddannelsen.

- På første årgang får du mulighed for at forstå de grundlæggende processer i menneskets forskellige organer. Man ser også på sammenhængen mellem sanser og centralnervesystemet.
- På anden årgang fokuserer man endnu mere på organerne som processer i stedet for blot fysiologisk fikserede størrelser. Her finder man overgangen fra processer i kroppen til processerne i omverdenen – i naturen. Denne sammenhæng mellem menneske og natur danner blandt andet baggrund for den antroposofiske medicin. Således går vi på opdagelse i, hvordan mennesket kan ses som en spejling af hele kosmos.
- På tredje årgang ser man nærmere på menneskets embryologiske udvikling – fosterets udvikling gennem graviditeten. Her får du mulighed for at følge de forvandringsprocesser, som kroppen har gennemløbet i sine tidlige faser. I et antroposofisk perspektiv spejler denne udvikling hele naturens evolutionsproces

således, at hvert menneskes tilblivelse gentager mønstre i tilblivelsen af hele den omkringliggende verden.

- På femte årgang uddybes embryologien yderligere, og du får du en introduktion til antroposofisk medicin. Her gennemgås både det medicinske og det terapeutiske aspekt af den antroposofiske medicin, som den optræder i det helsepædagogiske kursus. Det inkluderer forskellige bade, medicin, samarbejdet med helseeurytmien osv.

Sundhed i hverdagen (1-2. år)

På mange helsepædagogiske bosteder arbejder du som pædagog med et lille udpluk af den mest almindelige, antroposofiske håndkøbsmedicin. Oftest sker det selvfølgelig i samråd med en læge. Alligevel er det vigtigt, at du får en kort introduktion til tanken bag medicinen og nogle konkrete anvisninger til dens brug. Hvordan bruger man f.eks. de forskellige urteeter på en bevidst og terapeutisk måde?

Sundhedspædagogik (3. år)

På tredje årgang undersøger vi sammen forskellige begreber om sundhed og sygdom, som vi møder dem i det pædagogiske arbejde. Er sundhed blot fravær af sygdom? Er det en bestemt livsstil? Har sundhed også en psykisk og social dimension? Hvad er forskellen på et antroposofisk begreb om sundhed og det gængse medicinske? Hvilke konsekvenser har min forståelse af sygdom og sundhed for det konkrete arbejde i pædagogikken?

Bothmergymnastik (1-4. år)

Bothmergymnastik er en særlig form for gymnastik, der er skabt til gymnastikundervisningen i Steinerskoler fra 3.-12. klasse. Her er den er med til at understøtte børnenes motoriske, psykiske og sociale udvikling. Derfor giver denne form for gymnastik dig et vigtigt terapeutisk værktøj til legende samvær med børn. Men gymnastikken er også en levende illustration af barnets udvikling og behov lige fra den tidlige skoletid til den sene teenagealder. Samtidig giver den rig mulighed til at få det antroposofiske menneskebillede forankret i konkrete kropslige erfaringer. Derfor optræder bothmergymnastikken ofte på seminariets skema om eftermiddagen efter teoretisk undervisning i pædagogik eller psykologi.

Rytmsk indsmøring og bade (2. og 4. år)

Undervisningen giver dig en indføring i, hvordan man kan arbejde terapeutisk med indsmøringer. Det handler netop om indsmøringer, der ansporer hele kroppens selvhelbredelse gennem de rytmiske påvirkninger af huden, og ikke om fysiologisk massage, der arbejder mere specifikt med musklerne. Holdet arbejder praktisk, således at man parvis lærer de forskellige greb og bevægelser til i den rytmiske indsmøring af arme og ben. På femte årgang får du også en introduktion til den terapeutiske brug af forskellige typer af bademælk.

Kunsten at finde den rette kost og det biodynamiske univers(4. år)

Kosten er en vigtig del af en almen sund levevis og har en helt central betydning i det pædagogiske og helsepædagogiske arbejde. Der arbejdes både med elementerne i den sunde kost, og samtidig gives der praktisk inspiration til, hvordan denne viden kan omsættes i konkret madlavning. Sideløbende får du et indblik i det biodynamiske landbrug, der producerer fødevarer i harmoni med naturens egne lovmæssigheder for det levende.

Kunstneriske fag

Drama

Drama står centralt placeret i seminariets undervisning. Scenen er det sted hvor mange af de andre kunstneriske discipliner kan deles med et publikum. Sprog, kropsligt udtryk, billedkunst, musik, fortælling og digtning indgår i en større helhed. Det er her, du kan øve forskellige aspekter af den mellem menneskelige kommunikation i et frit rum. Således kan scenen blive et sjæleligt laboratorium, hvor du kan mærke dit eget udtryk og få det spejlet i andres reaktioner. Dramaundervisningen er et sted, hvor du som pædagog har store muligheder for at blive bevidst om, hvordan du virker på andre og hvordan du gradvist kan skabe mere tydelighed, kraft og nuance i dit udtryk.

Du lærer først noget om dit udtryk ved at bruge det. Derfor er undervisningen baseret på konkret arbejde med sprog og kropssprog. Mens det første år arbejder øvende og opdagende med det sproglige og kropslige udtryk, begynder undervisningen de følgende år at rette sig mod konkrete kultur- og teaterprojekter.

- På andet år arbejdes der frem mod opførelsen af det paradisspil, som der er tradition for at opføre på næsten alle pædagogiske institutioner i det antroposofiske miljø. Det giver mulighed for at hele årgangen kan gøre fælles erfaringer med at udtrykke sig indenfor en klar og tryk ramme.
- På tredje år beskæftiger holdet sig med eventyr, billedsprog og dukkespil. Her kommer du til at erfare, hvordan billedsprog og fortællinger kan bruges som redskab til at påvirke sociale og indre processer i den pædagogiske dagligdag.
- Femte år sætter kronen på værket med et større teaterprojekt. Her får du mulighed for at opleve, hvordan man sammen kan skabe en helhed af fortælling, drama, musik og klang.

Således kommer du gradvist til at arbejde mere åbent og selvansvarligt med de skabende processer, så du med tiden bliver i stand til at tage ansvaret for lignende processer i det pædagogiske arbejde.

Musik

For at kunne opleve musikkens egentlige væsen, og dermed gennemskue dens pædagogiske muligheder, må du udøve musikken selv. Det vil vi gøre gennem sangøvelse, kor samt blokfløjtespil – evt. sammen med andre instrumenter. En fænomenologisk gennemgang af alle musikkens grundelementer vil finde sted op gennem hele uddannelsens forløb, og således danne grundlag for din egen udvikling samt for indsigt i musikken som en enestående social kraft og pædagogisk kilde.

Gennem hele uddannelsen vil der blive arbejdet med sang – kor – blokfløjtespil og hørelære.

- På første år udvikles kendskab til nodelære, intervallære og rytmelære.
- På andet år harmonilære og dens sammenhæng med hele mennesket.
- På tredje år vil den antroposofiens pædagogiske musikimpuls stå i centrum, mens førnævnte områder fortsat plejes.
- På fjerde år vil vi arbejde fænomenologisk med, at musikken bliver til et erkendelsesredskab for dig som menneske og i den pædagogiske praksis.

- På femte år vil menneskebilledet i sammenhæng med musikken som kunstart og udviklingsvej være grundtema.

Korsang, sanglege og talekor (1-5. år)

Korsang giver dig både mulighed for at udvikle din stemme, troen på dit eget udtryk og evnen til at lytte til andre. Derfor arbejder vi også både med enstemmige og flerstemmige sange. Ofte er det sange, som passer til årstiden eller sange, som senere fremføres til teaterforestillinger. Derfor vil undervisning indgå i en større meningssammenhæng, som giver retning til det musikalske arbejde.

Du får også lejlighed til at deltage i et talekor, hvor vægten ligger på sprogets rytme og betydningsbærende puls. Her handler det om at opleve sprogets kvaliteter i den levende bevægelse og ikke blot være tilfreds med at bruge sproget som bærer af information.

På første årgang vil der også være undervisning i en række forskellige sanglege, som både er sjove for holdet og direkte anvendelige i det pædagogiske arbejde.

Eurytmi (1-4. år)

Eurytmi er en bevægelseskunst eller dans, der skaber bevægelser ud fra musik eller sprog. Derfor giver eurytmien dig nye muligheder for at opleve musikken og sproget gennem det kropslige udtryk. Den musiske side af sproget og kommunikationen mellem mennesker bliver tydeligere. Gennem faget får du således mulighed for at øve differentieringen, tydeligheden og kraften i dit udtryk. Det vil ofte ske i en tæt samklang med emnet i den teoretiske undervisning om formiddagen.

Billedkunst og kreative værksteder

Håndarbejde (1-2. år)

Undervisningen i håndarbejde består for det første i et konkret håndarbejdsprojekt, hvor du som studerende får mulighed for at tilegne dig nogle basale færdigheder, som kan bruges i det pædagogiske arbejde. Faget giver dig også indblik i de terapeutiske arbejdsprocesser, som udspiller sig i håndarbejdsundervisningen på Marjatta. Vi undersøger sammen, hvordan man kan opbygge håndarbejdet fra leg og efterligning i børnehaven til opgaver af stigende sværhedsgrad i grundskolen. Ofte er børnene med i hele forløbet fra ide og udførelse til det færdige resultat, så der er et stort fokus på at skabe en sammenhængende pædagogisk proces gennem hele arbejdet. Hvordan påvirker materialevalget børnene? Hvordan berøres og bevæges tanke, følelse og vilje? Hvilke hindringer opstår undervejs?

På første årgang arbejder vi ofte med strikning og syning og ender med at have en lille figur i hånden. På anden årgang er det ofte det konkrete arbejde med årtidsborde til henholdsvis børn og voksne, som er i fokus.

Formtegning (1. år)

I faget formtegning får du en grundlæggende introduktion til en særlig måde at tegne på. Formtegning er en af de kunstarter og terapiformer, som antroposofien har genopfundet. Vi kender alle til de smukke, slyngede ornamentter fra f.eks. kelternes og vikingernes håndværkstraditioner. Formtegning beskæftiger sig med tilsvarende mønstre, der ofte gentager sig selv spejlvendt i rytmiske bevægelser. Gennem denne måde at tegne på kan man nærme sig den formkraft, som ligger i naturens egne mønsterdannelser. Derfor er formtegning et vigtigt terapeutisk og balancerende redskab – både i den almindelige steinerskole og i det helsepædagogiske arbejde.

Maling og maleterapi (1-4. år)

Undervisningen i maling giver dig mulighed for at finde frem til glæden ved selv at føre penslen og er samtidig en indføring i, hvordan farver og maling kan bruges til at understøtte pædagogiske og terapeutiske processer. Du får lejlighed til at opdage den sjælelige virkning af de forskellige farver og introduceres til Goethes farvelære. Vi arbejder os gennem maleriet ind i stemningsbilleder fra de forskellige årstider, og du kommer til at opdage, hvordan det maleriske udtryk spejler vores personlighed. Således indeholder faget en vekselvirkning mellem bundne og frie opgaver, men overalt er fællesnævneren glæden ved at skabe nye former og farver.

Plasticering (1-2. år)

Plasticering handler om at formgive et konkret materiale – ofte ler. Her får du mulighed for at mærke, hvordan materialet kan forvandles fra en struktur til en anden. Man kunne også kalde det for skulpturarbejde, men faget drejer sig netop om, at du opøver en indsigt i, hvordan naturen og jeget plasticerer former frem i det fysiske materiale. Du øver din egen formsans ved at få øje på ubalancerne i en bestemt form – særligt den menneskelige krop. Hvor skal jeg tilføje noget, og hvor skal jeg lade være? Hvor holder jeg igen og hvor griber jeg ind? Dermed øver du dig også i at skabe en åbenhed overfor nye terapeutiske muligheder i det pædagogiske arbejde. I denne terapeutiske sammenhæng er faget ofte koblet tæt sammen med undervisningen i anatomi og fysiologi. Du vil dog også møde plasticering i andre sammenhænge, hvor vi mere frit går på opdagelse i, hvordan en form kan forvandle sig til en anden.

Andre håndværksfag

Undervejs i din uddannelse vil du blive præsenteret for en række forskellige håndværksfag. Det kan være at snitte i træ, at radere, at flette med pil osv. Målet med denne undervisning er dels at give dig indblik i, hvordan forskellige materialer og forarbejdningsformer kan bruges i det pædagogiske arbejde. En sidegevinst er, at du får erfaring med selv at blive udfordret håndværksmæssigt i forhold til at skulle fremstille et produkt.

Sprog og kultur

Eventyr og legender (1. år)

I det første halve år arbejdes der med de store urbilleder, som er overleveret gennem eventyr og legender. Du får en fornemmelse for, hvordan fortællingen og symbolsproget gennem tiderne har været bærere af kultur og selvforståelse. Derudover opnår du forståelse for, at børn og unge helt selvfølgelig stadig lever i fortællingens mytologiske univers. Evnen til at forstå og formidle fortællinger er således grundlæggende i det pædagogiske arbejde.

Kultur og medier (1. år)

Faget er tænkt som en modpol til undervisningen i eventyr og legender. Nutidens børn møder ikke blot det mytologiske univers gennem rollelege og mundtlige fortællinger, men også gennem reklamer, fjernsyn, computerspil, biografier, internettet osv. Vi diskuterer hvilken betydning dette medie billede har for børnenes identitetsdannelse og udtryksevne?

Danske forfatterbiografier (1. år)

Holdet fremlægger på skift forfatterbiografier med tilhørende teksteksempler for hinanden. Faget har sigte på at skærpe blikket for det unikke i ethvert individ. Derudover har det et alment dannende sigte, der giver et indblik i dansk litteratur.

Kunstbetragtning (1-2. år)

Kunstbetragtning er centreret omkring klassiske værker fra nogle af de store europæiske kulturepoker: Oldtidens Persien, Egypten og Grækenland, romerriget, middelalderen og moderne tid. Derigennem få du en fornemmelse for, hvad der levede i de forskellige epoker og stadig optræder som spor i moderne kunst og kultur. Målet er, at du får lejlighed til at forbinde dig med den europæiske kulturhistorie og forstå dens betydning for det pædagogiske arbejde. Forløbet afsluttes ofte med et besøg på Glyptoteket i København.

Sprog og sprogformidling (1-3. år)

Evnen til at udtrykke sig på en bevidst måde er altafgørende i det pædagogiske arbejde. Det gælder om at komme fra et fokus på indholdet af kommunikationen til en større bevidsthed om den måde, du udtrykker dig på.

Der arbejdes med både sprogtone, kropssprog og forskellige sproglige stilarter. Hvad betyder det f.eks. for et budskab, at det er formidlet gennem et vers i stedet for et brev eller en mail?

Sprog og skrift (3. år)

I forbindelse med opgaveskrivningen på 3. årgang sætter vi fokus på den skriftlige formidling. Hvordan udtrykker du dig skriftligt i forskellige sammenhænge? Offentligt, internt, overfor myndigheder osv.

Menneskehedens udvikling (2-3. år)

Faget giver dig et indblik i antroposofiens fortolkning af den store gåde om verdens og menneskehedens udvikling. Det er historien om, hvordan mennesket langsomt er vokset ud af sammenfletningen med de guddommelige kræfter i naturen til en selvstændig og fokuseret selvbevidsthed. Antroposofien giver en ny fortolkning af denne store fortælling, som både forholder sig til moderne evolutionsteori og religiøse skabelsesberetninger fra f.eks. det gamle testamente og nordisk mytologi.

Livets rytmer og årets fester (1-3. år)

Menneskelivet er overalt indlejret i naturens forskellige rytmer. Først og fremmest har vi en rytme mellem dag og nat, dernæst en større rytme mellem de skiftende årstider. I ældre kulturer kom disse rytmer til udtryk i ritualer og fester. Vi moderne mennesker er ikke så opmærksomme på disse sammenhænge.

Det er en vigtig del af helsepædagogikken at genskabe et bevidst forhold til naturens processer. Det sker blandt andet gennem de forskellige årstidsfester. Men rytmer er også et afgørende terapeutisk og pædagogisk værktøj for dig som helsepædagog, da mange udviklingshæmmede generelt har brug for at lære gennem rytmiske gentagelser. Det er med til at skabe trygge og genkendelige rammer i en verden, som ellers kan virke kaotisk og uforståelig.

Individ, organisation og samfund

Undervisningen i individ, organisation og samfund skal udvide opmærksomheden fra den enkelte pædagogiske relation til den bredere ramme omkring arbejdet. Således handler det om at få blik for, hvordan hele kulturen og kommunikationsformen på den enkelte pædagogiske organisation påvirker arbejdet. Det er også meningen, at du skal opbygge en forståelse for, hvordan det pædagogiske arbejde er indlejret i en bredere politisk, samfundsmæssig og historisk kontekst. Således diskuterer vi samfundsmæssige problemstillinger og dilemmaer, der har betydning for individets livsvilkår og for det pædagogiske arbejde i institutioner.

De udviklingshæmmedes kulturhistorie (1. år)

Undervisningen i dette fag er tilrettelagt sådan, at du som studerende kan få et indblik i, hvordan udviklingshæmmede op igennem historien er blevet spejlet i forskellige tiders livssyn. Fokus ligger på overgangen fra isolationsparadigmet med store anstalter til normaliseringsparadigmets begyndelse i starten af 60'erne, hvor udviklingshæmmede gradvist fik ret til et mere "normalt". Det betød, at der efterhånden kom et fokus på integration og inklusion af udviklingshæmmede i resten af samfundet. Indenfor de seneste 10-15 år er der sket endnu et skifte til et "rettighedsparadigme", der sætter fokus på medbestemmelse og "empowerment". Det betød, at der nu er en vilje til at anerkende udviklingshæmmedes ret til at være anderledes og udkaste deres egne i normer for livskvalitet samtidig med anerkendelsen af behovet for støtte.

Vi interesserer os særligt for, hvilken indflydelse både isolations-, normaliserings- og rettighedsparadigmet har på forvandlingen af selve den pædagogiske praksis.

Socialfag – magt og etik i det pædagogiske arbejde (1-4. år)

Næsten alt pædagogisk arbejde indeholder en skæv magtfordeling mellem den professionelle og barnet eller brugeren. Derfor er det afgørende for den etiske dimension i arbejdet, at pædagogen løbende bevidstgør denne magtdimension i dagligdagen. Det handler om at opøve et blik for, hvordan kulturelle selvfølgeligheder på arbejdspladsen umærkeligt kan gøre skæve magtrelationer usynlige for den enkelte pædagog. Derfor handler faget op at kigge med friske øjne på den pædagogiske praksis, så etikken ikke blot bliver en abstrakt overbevisning.

Socialfag – organisation og kommunikation (2-3. år)

Socialfag er både et praktisk og teoretisk fag. Du får du en indsigt i pædagogiske institutioners organisatoriske opbygning, karakteren af den interne kommunikation på stederne og de større politiske og forvaltningsmæssige vilkår for det pædagogiske arbejde. Vi vil blandt andet kigge på emner som konfliktløsning, stress og arbejdsmiljø. Det handler om, at du både får et blik for det interne samarbejde i organisationen og de samfundsmæssige forhold, der er medbestemmende for organisationens trivsel.

- På 2. årgang får du en konkret mulighed for at iagttage, analysere og forstå din egen institutions organisatoriske opbygning og interne kommunikation.
- På 3. årgang afsluttes forløbet med et feltarbejde, hvor holdet besøger en pædagogisk organisation, der ikke arbejder ud fra Steiner-pædagogikken. Dermed bliver der mulighed for, at du kan sammenligne kulturen på dit eget arbejdssted med andre måder at opbygge en organisation på.

Kvalitet i det menneskelige samarbejde (4. år)

Fagets praktiske udgangspunkt er en bevidstgørelse af kursusedtagernes egne personlige vaner og adfærdsmønstre. For den enkelte kan det føre til en begyndende accept af, at selvom andre

arbejder helt anderledes end mig selv, så ligger der ikke nogen implicit kritik af mit perspektiv i denne adfærd. Kvaliteten i samarbejdet udvikles blandt andet ved at afstemme de gensidige forventninger gennem en åben samtaleform, hvor man taler *til* hinanden og ikke blot *om* hinanden. Således kan personlige konflikter gradvist forvandles til saglige uoverensstemmelser, som kan håndteres praktisk og åbent.

På et organisatorisk plan handler det særligt om, hvordan f.eks. værdibaseret ledelse kan være med til at afklare identiteten i den pædagogiske organisation, så hele medarbejdergruppen kan stå mere bevidst bag de fælles arbejdsopgaver. Når man er enige om de grundlæggende værdier, kan praktiske konflikter og diskussioner udfoldes på en mere tryk og kreativ måde. Dermed får man også en tydeligere baggrund for den interne og eksterne kommunikation.

Del af en projektopgave (5. år)

Projektopgaven på 5. årgang ”Helsepædagogisk praksisudvikling” er et pædagogisk udviklingsprojekt, der også indeholder en organisatorisk dimension. Gennem opgaven kommer du som studerende til at tage ansvar for at samle medarbejdergruppen omkring en fælles pædagogisk opgave. Her vil mange af elementerne fra undervisningen i socialfag kunne bruges.

Antroposofi og fænomenologisk erkendelse

Filosofi i praksis (3-4. år) Levende tænkning (4. år)

Efter at have arbejdet praktisk med fænomenologisk fordybelse i de første to år af studiet, får du fra tredje årgang lejlighed til at arbejde i dybden med den filosofi, som ligger bag den fænomenologiske måde at fordybe sig i omverdenen på. Dvs. viljen til at blive stående ved fænomenet selv i stedet for at søge en abstrakt teori bagom erfaringen. Fænomenologien er således både en konkret praksis og en filosofisk strøm i europæisk kultur.

På tredje år får du lejlighed til at stifte bekendtskab med grundtemaer fra Steiners filosofiske hovedværk *Frihedens filosofi*, der sættes i forhold til beslægtede temaer fra samtidig europæisk filosofi. På fjerde år arbejder vi dybere ned i det grundlæggende spørgsmål om, hvordan vi bevidst forvalter forholdet mellem iagttagelse og tænkning.

Kosmosofi (5. år)

Kosmosofi betyder på græsk "visdom om verden". I antroposofien er det en grundlæggende antagelse, at mennesket som et mikrokosmos spejler hele den makrokosmiske verden. Derfor indeholder faget først og fremmest en fænomenologisk fordybelse i alle aspekter af den menneskelige erfaring. Tager man denne erfaring alvorligt vil det vise sig, at verden ikke blot består af ting men snarere af forskellige former for bevidsthed. I dette fag får du lejlighed til opdage, hvordan vores normale oplevelse af omverdenen har uendelige muligheder for at udvide sig ind i nye dimensioner af form, liv og bevidsthed.

Studietur

Kulturrejse ned gennem Europa (5. år)

På femte årgang får du mulighed for at tage på en uges studietur ned gennem Europa. Turens endelige mål er den årlige helsepædagogiske konference i Dornach, Schweiz. Men rejsen derned bliver også til en rejse gennem tid. Således kommer du til at møde den nordiske oldtid gennem besøget på et gammelt kultsted kaldet Exernsteine i det nordlige Tyskland. Der gøres også holdt ved middelalderen, idet vi både besøger klosteret Odilienberg ved Strassbourg

samt Isenheimer alteret i Colmar. Goetheanum i Dornach er det internationale centrum for den antroposofiske bevægelse, og dermed slutter rejsen med at møde et aktuelt bud på en spiritualitet, der er vokset ud af den europæiske kulturhistorie.

Praktik- og studievejledning

I den praksisintegrerede uddannelse på Marjatta Seminarium arbejder de fremtidige pædagoger og helsepædagoger indenfor forskellige institutionsområder så som: bolig, skole, arbejde/værksted eller børnehave. På den måde er du som studerende samtidig en del af et arbejds- og et uddannelsesfællesskab. Når uddannelsen er bygget op på denne måde har det stor betydning for den almene læring, at vejledningen af dig som studerende er med til at underbygge et godt og naturligt samarbejde mellem undervisningen og praktikken. Det er således et grundlæggende princip i uddannelsen, at læring sker gennem en kobling af teori og konkret erfaring.

Praktikvejledning

Praktikvejlederen støtter og vejleder dig gennem de første tre studieår. På 4. og 5. årgang er der ingen individuel praktikvejledning, men der gives stor plads i undervisningen til at reflektere over erfaringer fra praktikken. Ydermere er der intensiv og individuel opgavevejledning på begge årgange.

Vejlederen støtter og giver impulser til din individuelle udvikling som studerende på det praktiske, faglige og personlige plan. Det sker på en måde, der understøtter temaet på det enkelte uddannelsesår. Praktikvejlederens opgave består i at hjælpe dig til at bringe dine egne erfaringer til bevidsthed. Derved kan du gradvist finde frem til en faglig og personlig fortolkning af dine erfaringer fra praktikken. Således kan der ud af det fælles samarbejde opstå nye spørgsmål, som peger videre på nye udviklingsmuligheder.

Målsætninger

Praktikvejledningen på Marjatta Seminarium opstiller en række konkrete målsætninger for hvert studieår, som individualiseres sammen med praktikvejlederen. (Se nedenfor om den personlige praktikvejledningskontrakt). Målene kan inddeles i følgende grupper: (Se bilaget med det enkelte studieår for en fuld liste over forslag til målsætninger for det konkrete studieår.)

- Praktiske målsætninger
- Uddannelsesmålsætninger
- Personlige målsætninger

Praktiske målsætninger har først og fremmest at gøre med spørgsmål som hvad, hvordan, hvor og hvorfor i det daglige pædagogiske og helsepædagogiske arbejde. Her læres de grundlæggende rammer for det pædagogiske arbejde. Endvidere er der mere selvstændige opgaver som f.eks. forældresamtaler, sygehusledsagelse, udflugter, ferieplanlægning osv.

Uddannelsesmålsætninger har specielt at gøre at omsætte teoretiske ideer til det praktiske arbejde og omvendt. Det er vigtigt, at den faglige terminologi, som du lærer på seminariet kan bruges i praksis til at skabe ny forståelse og give nye pædagogiske handlemuligheder. Det handler altså om, at teoretiske og praktiske læreprocesser får tid og plads til at udfolde sig som ”undersøgende læring” på arbejdspladsen, så muligheden for ny læring ikke drukner i dine daglige forpligtelser.

Personlige målsætninger handler om din egen faglige udviklingsvej. Det er altså mål, som du selv sætter dig. F.eks. kan du som studerende have som mål at ledsage et bestemt barn på en støttende måde i gennemførelsen af en praktisk opgave. Denne praktiske målsætning vil også give anledning til pædagogiske refleksioner over relationens udvikling gennem den praktiske opgave. Det kan også handle direkte om at overvinde nogle af dine personlige grænser – ofte i forbindelse med en konkret pædagogisk relation. En anden opgave kunne være at stå fast på dit eget standpunkt i en konfliktsituation eller omvendt at kunne være mere fleksibel.

Personlig praktikvejledningskontrakt

Hvert år indledes med en skriftlig vejledningskontrakt mellem praktikvejlederen og dig som studerende. Her formulerer praktikvejlederen og den studerende sammen dette års særlige opmærksomhedsområder. Med afsæt i de målsætninger for praktikken, som er beskrevet nedenfor under afsnittene for de enkelte studieår, sammensætter du og praktikvejlederen den individuelle målsætning for tiden indtil næste møde. Det er fint, hvis studievejlederen kan deltage i dette møde, men det er ikke obligatorisk. Er der tiltag fra det foregående år, som stadig ikke er lykkedes eller forekommer svære, tages de med ind i de nye opmærksomhedsområder.

Vejledningskontrakten udformes på baggrund af følgende spørgsmål, der senere nedskrives af praktikvejlederen og underskrives af begge parter:

- Hvilke ting har jeg behov for at arbejde med for at dygtiggøre mig som pædagog?
- Hvordan vil jeg gøre det og hvad kunne forhindre mig i at nå mine mål?
- Hvilke personlige opmærksomhedsområder oplever jeg selv, at det er nødvendigt at have fokus på?
- Hvordan vil jeg gøre det, og hvad kunne forhindre mig i at nå mine mål?
- Hvordan støtter praktikvejlederen op omkring mine målsætninger?
- Hvor hyppigt har vi planlagte samtaler, som begge møder forberedt op til?

Dermed er der sat en konkret målsætning for dit og praktikvejlederens fælles arbejde gennem det første halve år eller hvornår de i fællesskab mener, at målsætningen er nået. Derefter skaber I en ny vejledningskontrakt med udgangspunkt i studieårets liste over konkrete målsætninger. På det første møde aftaler I desuden, hvordan din vejleder bedst støtter dig. I aftaler også hyppigheden af fremtidige samtaler. Dog anbefaler seminariet, at I sørger for at holde jævnlige møder. Nogle passer det bedst at holde en samtale hver 14. dag af ½ til 1 times varighed. Andre vil hellere mødes en gang om måneden til et længerevarende møde. Det er vigtigt, at begge parter møder *velforberedte* op og at der er ro til at gennemføre mødet.

Løbende vejledning i hverdagen samt ved opgaveskrivning

I dagligdagen har vejlederen en vigtig opgave med, at skabe rum for undersøgende læring. Det vil sige, at det - sammen med dig som praktikant - er vejlederens ansvar, at du får rum midt i de nødvendige pligter, til at prøve nye ting af og gå i dybden med bestemte pædagogiske relationer. Det kræver en bevidst vilje fra begge parter at skabe sådanne situationer, så praktikpladsen bliver et læringsmiljø og ikke drukner i de daglige rytmer. De månedlige samtaler er blandt andet en anledning til at samle op på dette bevidste arbejde med at skabe lærende situationer.

Praktikvejlederen er desuden din vejleder i de to første års hovedopgaver på seminarieret. Derfor er disse opgaver endnu et fokuspunkt for at skabe læring i praktikken. Her får I

lejlighed til at gå i dybden med beskrivelsen af et bestemt barn eller en voksen, som I begge har gjort erfaringer med. Det vil skabe et naturligt fokus på udviklingen af din relationskompetence. Se afsnittet om opgaver under beskrivelsen af det konkrete studieår i bilaget.

Afsluttende evaluering af studieåret – praktikant, studievejleder og praktikvejleder

En gang årligt, mod afslutningen af studieåret, aftales en der en evalueringssamtale. Det er praktikvejlederen, der har ansvar for indkaldelsen til mødet.

Til denne samtale møder både dig som studerende, studievejlederen og praktikvejlederen forberedt op. De væsentlige ting bliver skrevet ned af vejlederen og underskrives af de andre to. Disse referater danner grundlag for den praktiske og udviklingsmæssige udtalelse på diplommet efter de første år af pædagoguddannelsen.

Årets afsluttende evalueringssamtale tager udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvor ligger mine ressourcer? Hvilke konkrete opgaver lykkes fint for mig i praktikken?
- Hvor oplever jeg svage sider hos mig selv i praktikken?
- Hvordan kan de blive afhjulpet af mig selv eller i samarbejde med andre?
- Har jeg behov for hjælp til at omsætte teori til praksis?
- Hvordan lykkes det at fastholde læringsperspektivet i den daglige praksis og gennem møder med min praktikvejleder?
- Hvordan oplever jeg mine seminariedage; fagligt, socialt, personligt?
- Hvordan har jeg det med den teoretiske undervisning? Hvad kan jeg umiddelbart forstå og bruge i min hverdag?
- Den kunstneriske undervisning. Hvad lykkes jeg godt med? Hvad er svært for mig?

Samtalen afsluttes med en evaluering af hele årets forløb med en samlet konklusion. Der laves aftaler i forhold til styrkelse i både det praktiske, teoretiske og kunstneriske arbejde.

Studievejledning

Studievejledningen har at gøre med læringsmål for både uddannelsen og din personlige udvikling. Den skal hjælpe dig som studerende med at blive bevidst om pædagogikkens og helsepædagogikkens erhvervmæssige opgaver. De forskellige erfaringer og anvarsområder, der i første omgang opleves emotionelt, må gøres transparente og hjælpe dig til at reflektere over baggrunden for dine erfaringer og beslutninger.

Ved studievejlederen er det muligt at få hjælp til at strukturere erfaringerne fra uddannelsen, at forstå dine egne læringsprocesser samt at lære at omsætte dem i dine egne initiativer.

Studievejlederens opgaver

På de første 3 år af studiet tildeles du en studievejleder blandt hele lærerkollegiet. Du har ingen individuel studievejleder på 4. og 5. årgang. Men Mostafa Yamil er kontaktperson for hele 4. årgang, mens Lisbet Kolmos er kontaktperson for 5. årgang.

Studievejlederen har følgende opgaver:

- Evaluerende samtaler med den studerende ved studieårets afslutning sammen med praktikvejlederen i de første 3 år.
- Deltagelse i fællesmøde med praktikvejledere i begyndelsen af året
- Supervisionsamtaler med den studerende, når vedkommende selv eller lærerkollegiet finder det relevant
- Samarbejde med praktikvejlederen i det omfang, det vurderes relevant
- Beretninger til hele uddannelseskollegiet om den enkelte studerendes situation, når det findes relevant.

Generelt om opgaver på seminariet

Hovedopgaverne på de enkelte årgange er lagt således, at de afspejler indholdet i studieårets hovedtema. (Se beskrivelsen af de enkelte studieår.) Derfor indeholder hele studiet fem årsopgaver, hvor du gradvist får mulighed for at udfolde flere områder og større dybder af det pædagogiske arbejde. De er beskrevet under hvert enkelt studieår.

Derudover indeholder studiet følgende sideløbende opgaver:

- *1. år:* En mindre beskrivelse af en pædagogisk retning eller pædagogisk tænker, som sammenfatning af faget *Andre pædagogiske retninger*.
- *3. år:* En mindre analyse af en pædagogisk organisation, som skaber overblik og bevidsthed omkring organisationens kultur og kommunikation på stedet. Det sker som en sammenfatning af forløbet med socialfag på de første 3. årgange.
- *5. år:* Helsepædagogisk praksisudvikling. Målet med opgaven i praksisudvikling er, at du får erfaring med at udvikle og dokumentere et helsepædagogisk udviklingsprojekt rettet mod et barn/en beboer, samt med at formidle og implementere en fortsættelse af dette arbejde sammen med hele din personalegruppe.

Formelle krav til alle opgaver

Alle opgaver på Marjatta seminarium skal leve op til følgende formelle krav:

- **Skrifttype:** Times New Roman.
- **Skriftstørrelse:** 12 enheder, linieafstand enkel (1).
- **Retskrivning:** Teksten udarbejdes i henhold til almene regler for dansk retskrivning.
- **Sprog og stil:** Begræns brugen af fremmedord til det fagligt nødvendige, anvend helst formuleringer, som er forankret i det danske sprog. Udtryk dig konkret og tydeligt.
- **Almen forståelighed:** Så vidt muligt skal teksten fremtræde, så den kan læses og forstås uden forhåndsviden om emnet. Antroposofiske grundbegreber eller andre faglige benævnelser bør også kunne udtrykkes i egne formuleringer, så der så vidt muligt redegøres for forståelsen af begreberne i teksten.
- **Citater:** Det skal klart fremgå, enten ved anførselstegn eller kursiv, når der optræder ordrette citater i teksten. Et sådant citat skal knyttes sammen med en fodnote på den samme side som citatet, der indeholder forfatter, titel (i kursiv) og sidetal. Det skyldes, at det skal være muligt for læseren at finde citatet i dets oprindelige sammenhæng. Se eksemplet på bunden af siden:¹

---

¹

Steiner, Rudolf: *Det helsepædagogiske kursus*, s. 12.

- **Litteraturliste:** Litteraturlisten skal optræde på dokumentet sidste side, hvor hver bog er angivet med forfatter, titel, forlag og trykkeår. Titlen markeres med kursiv. F.eks.:

Juul, Jesper & Jensen, Helle: *Pædagogisk relationskompetence: fra lydighed til ansvarlighed*, Apostrof 2006.

Titlerne oplistes i alfabetisk rækkefølge sorteret efter forfatterens efternavn.

- **Personers anonymitet:** Eleven/beboerne skal fremtræde anonyme i opgaven. Der benyttes derfor et andet navn end det rigtige. I hovedopgaven på 4. og 5. år kan der benyttes billedmateriale for at illustrere konstitutionsanalysen. Men dette materiale trykkes i et separat bilag, som kun er tilgængeligt for undervisningsholdet og de personer, som deltager i den mundtlige eksamenssituation.
- **Aflevering:** Opgaven afleveres normalt pr. e-mail.

Kriterier for tilbagemeldinger på fremlæggelser af opgaver

Når din opgave er blevet bedømt, får du en skriftlig tilbagemelding. Du skal desuden lave en mundtlig fremlæggelse af opgaven for de andre studerende. Det sker ud fra en betragtning om, at det er vigtigt for en pædagog at kunne formidle sine pædagogiske erfaringer til andre – særligt kolleger og forældre eller pårørende.

Underviseren giver en mundtlig tilbagemelding på fremlæggelsen, ud fra følgende kriterier:

1. *Forståelighed og klarhed:* Er der en meningsfuld sammenhæng i oplægget, hvor indholdet gradvist udfoldes, så det også kan forstås af folk, som ikke har læst opgaven?
2. *Personligt nærvær og kommunikation:* Kan du formidle indholdet på en levende måde, så tilhørerne kan forbinde sig med stoffet?

De enkelte studieår – årsmotiver, praktik og opgaver

Motivet for 1. studieår: Neutral iagttagelse

Som overordnet motiv for første studieår ligger kodeordet iagttagelse. Gennem studieåret skabes der en grundlæggende forståelse for, hvordan man kan bestræbe sig på at forholde sig objektivt til sig selv og sin omverden. Igennem kortere og længere tidsrum arbejder du med iagttagelsesøvelser i praksisfeltet. Dermed øger du evnen til at gøre præcise og nøgterne iagttagelser. Du lærer at stå overfor verden og dine medmennesker i stedet for ubevidst at skabe symbiotiske relationer i det pædagogiske arbejde. Dermed er der lagt en grund til, at dine pædagogiske relationer kan få en ny sagligt funderet sensibilitet. (Se de næste to årstemaer.) Det handler med andre ord om, at du på første år øver dig i at vise interesse for det, der rent faktisk sker og ikke for det, som du blot tror eller forventer, der sker. Konkrete iagttagelsesøvelser, kunstnerisk arbejde og opgaveskrivning er stærke midler til at opøve denne evne til neutral iagttagelse i det pædagogiske arbejde.

På 1. årgang får du en indføring i almen pædagogisk teori og praksis – både antroposofisk og alment. Du får også en introduktion til den store fortælling og den praktiske metode, som det antroposofiske verdens- og menneskebillede udgør. Eftermiddagstimerne giver dig rig mulighed for at udtrykke dig både kunstnerisk og kropsligt. Således bliver formiddagens teoretiske undervisning oftest forankret i en anskueligt og kropsligt formidlet læring om eftermiddagen.

Praktikkens målsætninger på 1. årgang

De følgende målsætninger bruges som forberedelse til de praktiksamtaler, som foregår mindst en gang om måneden. Man arbejder målrettet med de punkter af materialet nedenfor, som praktikvejlederen og den studerende selv vurderer, at der er særlig behov for. Den følgende tekst er altså den standardvejledning, som praktikant og praktikvejleder sammen kigger på og har forberedt sig med inden mødet. (Se det indledende afsnit om praktikvejledning og særligt delafsnittet om den personlige vejledningskontrakt.)

Udvikling af personlige egenskaber

- At opleve egen rolle. Hvordan virker jeg, hvilken respons får jeg?
- At lære at lære. Hvordan går det med at være studerende/praktikant?
- At fremme selvstændig tænkning og handling: Hvornår tænker jeg over, det jeg gør og hvorfor jeg gør det?

Udvikling af pædagogiske egenskaber og opgaver

- At observere børn eller voksne og diskutere konkrete situationer.
- At arbejde konkret med den pædagogiske lovmæssighed
- At lave naturbeskrivelser for mig selv, for børn eller beboere

Udvikling af færdigheder i forhold til det plejende arbejde

- At udvikle kendskabet til egenhygiejne og støtte til børn og voksne i disse situationer
- At kende til og fordybe sig i døgnets og årets rytme, deltage i årstidsfester.
- At få kendskab til husapoteket og dets indhold.

Forældresamarbejde

- At kende forældre og andre nære pårørende.
- At kende til etiske spilleregler omkring forældresamarbejdet.
- At deltage aktivt i forældre- og årsmøder.
- At kende til individuelle forældremøder.

Helsepædagogik/Socialterapi

- At kunne foretage præcise iagttagelser og gøre iagttagelsesøvelser.
- At arbejde praktisk med, hvordan skaber jeg stemning ud fra pædagogisk lov.

Samarbejdsrelationer/ledelsesforhold

- At kende struktur og spilleregler i min egen organisation.

Rapportering/myndigheder

- At være aktivt med i det forberedende arbejde til en års-statusrapport.

Årsopgaven på 1. årgang: iagttagelse

Formålet med den mindre opgave er, at du som studerende øver dig i at iagttage og beskrive et barn, et ungt menneske eller en voksen beboer. Du øver dig dermed i at systematisere og videregive konkrete iagttagelser til brug for pædagogiske drøftelser, til børnebehandling, visitationsrapporter, statusrapporter o.a. Opgaven kommer omkring iagttagelser af: Kropsbygning, bevægelse og motorik, sprog og kommunikation, følelsesmæssige udtryk, opfattelsen af den indre og ydre verden, personlighedens udtryk samt eventuelle sære vaner.

Vejledning

Opgavens vejleder er praktikvejlederen, der kan sammenholde beskrivelsen med sine egne iagttagelser. Der er ingen faste regler om brug af tid og mødefrekvens for vejledningen, men vi anbefaler, at du og din praktikvejleder aftaler mindst 3 møder, hvor I har fokus på din opgave.

Struktur på opgaven

1. Forside, titel på opgaven, seminaristens navn, årgang og studieår
2. Indledning
3. Beskrivelse
  - a. Medicinsk diagnose
  - b. Kropsbygning/det fysiske
  - c. Bevægelse/motorik
  - d. Sprog/kommunikation
  - e. Følelser og stemninger
  - f. Opfattelse af indre/ydre verden
  - g. Personligheden
  - h. Sære vaner
4. Konklusion, gengivelse af de væsentlige aspekter

Omfang

Opgaven må maksimalt fylde 4 sider uden forside. Med henblik på anonymitet medtages ikke billeder. Opgaven afleveres midt i studieåret inden 1. december. Inden opgaven afleveres har den studerende fremlagt sine iagttagelser mundtligt.

Aflevering og tilbagemelding

Opgaven sendes til seminariet på det aftalte afleveringstidspunkt. Du får en mundtlig tilbagemelding og der gives ingen karakter, opgaven får prædikatet "godkendt" eller "ikke-godkendt". I fald opgaven ikke godkendes, vil du få vejledning i, hvad der skal til for at den vil kunne godkendes, og der vil være mulighed for reeksamination op til to gange.

Oplæg og beskrivelse - Pædagogisk idéhistorie

Som en udmøntning af faget *pædagogisk idéhistorie* fordyber du dig i en klassisk pædagogisk retning fra oplysningstiden og fremefter. Det skal resultere i et oplæg for de andre studerende, hvor der også omdeles en beskrivelse af den valgte pædagogiske retning eller teoretiker. Beskrivelsen tager udgangspunkt i det opgivne tekstmateriale, men må gerne inddrage supplerende litteratur.

Beskrivelsen må fylde 1-4 sider og fremlægges mundtligt for de andre studerende i ugeblokken efter forløbet. Underviseren giver en umiddelbar tilbagemelding med udgangspunkt i den mundtlige fremlæggelse.

Der er ingen formelle krav til opgaven ud over en litteraturliste.

Motivet for 2. studieår: Stemning

Det overordnede motiv for andet studieår er indre efterklang eller stemning. Første studieår handlede om at kunne iagttage dig selv og omverdenen præcist og sætte ord på disse iagttagelser. I andet studieår skal du derudover lære at fornemme og forstå de følelser og stemninger, som opstår, når du oplever eller iagttager noget. Det handler om, at følelseslivet langsomt kan blive en bevidst del af den pædagogiske praksis. Derfor arbejder du i løbet af året med at kunne sætte ord på stemninger og forholde dig bevidst til den følelsesmæssige efterklang, som en oplevelse efterlader i dig. Det betyder, at du både får mulighed for at blive mere sensitiv overfor dine egne grundstemninger og for den virkning, som de har på andre i det pædagogiske arbejde. Det giver mulighed for, at du gradvist kan udvikle en sagligt forankret empati.

På 2. årgang går vi i dybden med den antroposofiske pædagogik og du begynder et målrettet arbejde med det helsepædagogiske menneskebillede. Det brede arbejde med kunst og bevægelse i eftermiddagstimerne fortsætter, og der lægges stor vægt dramaundervisningen, som forbereder en opførsel af paradisspillet.

Drama - Paradisspillet

Opvisningen af et paradisspil, som gennemløber den klassiske syndefaldsmyte, er et fast årligt ritual i næsten alle antroposofiske institutioner. Blandt andet derfor er det en naturlig del af seminariets dramaundervisning. Men der er også andre grunde:

- Du lærer at stå frem på en scene. Du øver dig i at kunne indtage rummet som menneske og dermed også som pædagog.
- Det giver hele din årgang en fælles, social udfordring, hvor alle viser nye sider af sig selv til de andre.
- Du får mulighed for at opbygge et bevidst og dramatisk formidlet forhold til den store fortælling, som den europæiske kulturtradition bygger på.

Paradisspillet er et skuespil, der er vokset frem af den episke fortælling om Adam, Eva og slangen. Det er religiøst spil, som har sit udspring tilbage i middelalderen. Det opstiller urbilleder af uskyld, forførelse og skyld. Men spillet skal ikke i første række formidle et bestemt indhold. I så fald ville det blot være en illustration af det religiøse indhold. Meningen ligger snarere i den sjælelige varme, som det kan formidle, når det lykkes. Gennem arbejdet med stykket bliver det muligt for dig at opleve dit eget temperament spejlet gennem en række arketyperiske figurer. Du får mulighed for, at finde ind til skjulte kilder i dig selv, hvorfra du kan formidle noget til andre, så kroppen og sproget få liv.

Praktikkens målsætninger på 2. årgang

De følgende målsætninger bruges som forberedelse til de praktiksamtaler, som foregår mindst en gang om måneden. Man arbejder målrettet med de punkter af materialet nedenfor, som praktikvejlederen og den studerende selv vurderer, at der er særlig behov for. Den følgende tekst er altså den standardvejledning, som praktikant og praktikvejleder sammen kigger på og har forberedt sig med inden mødet. (Se det indledende afsnit om praktikvejledning og særligt delafsnittet om den personlige vejledningskontrakt.)

Øge selvrefleksionen

- Opøve og træne opmærksomheden for "de små ting" i det pædagogiske og praktiske arbejde
- Arbejde bevidst med udstukne opgaver over længere tid
- Træne og arbejde med "indre mod"
- Være opmærksom på bevægelighed, humor og ansvarlighed
- Fremme alt som fører til selvstændig tænkning og handling

Udvikling af pædagogiske egenskaber og opgaver

- Organisere morgen- og aftensamling
- Være med til at planlægge årstidsfester
- Kunne lave handleplan, f.eks. i forhold til egenhygiejnen
- Opøve og træne at kunne samtale med børn og beboere
- Lære at skelne mellem symbiotisk vildledelse og objektiv indlevelse
- Være medansvarlig for årstidsbordet.

Udvikling af færdigheder i forhold til det plejende arbejde

- Være med til at sikre, at husapoteket er i orden
- Være med til at lave madplan
- Opøve og træne overblik, kunne overskue aktiviteter i en bo-gruppe

Forældresamarbejde

- Være kontaktperson til forældre og andre nære pårørende under vejledning
- Kunne omgås de etiske spilleregler under vejledning
- Være medplanlægger af forældremøder, årsmødet etc.
- Være med til at forme individuelle forældremøder
- Håndtere at forældre til udviklingshæmmede har deres sorg over tabet af et normalt barn.

Helsepædagogik/Socialterapi

- Kunne iagttage, hvordan helheden, stemningen, opmærksomheden overfor de små ting virker ind på den enkelte i gruppen med grundlag i pædagogisk lov?
- Kunne reflektere over, hvordan jeg selv virker med mit æterlegeme, astrallegeme og jeg – små øvelser.
- Arbejde med at bringe undervisningens indhold ind i det praktiske.

Samarbejdsrelationer/ledelsesforhold

–Tale og arbejde med loyalitetsbegrebet. Hvem skal jeg være loyal i forhold til?

Rapportering/myndigheder

–Være med i forberedelserne til rapport/status – også i den skrivende fase.

Årsopgaven på 2. årgang: Indlevelse

Formålet med årsopgaven på 2. år er, at du som studerende øver dig i at leve dig ind i en konkret pædagogisk situation og problemstilling.

Opgaven tager stadig udgangspunkt i den konkrete iagttagelse, idet du genoptager beskrivelsen af personen fra din 1. års opgave. Dermed bliver det muligt at opleve, hvordan arbejdet med en konkret pædagogisk relation kan fordybes over tid.

I denne opgave danner beskrivelsen således udgangspunkt for en saglig indlevelse i den udviklingshæmmedes egen oplevelse af verden. Med udgangspunkt i konkrete iagttagelser prøver du som studerende at leve dig ind i den sansning af omverdenen, som den udviklingshæmmede har på baggrund af sin særlige konstitution.

I opgaven skal du også give et bud på, hvilke krav den udviklingshæmmedes særlige konstitution og oplevelse af omverdenen stiller til pædagogen. Hvordan skal pædagogen møde barnet eller den voksne for at skabe den bedst mulige relation?

Opgavens vejleder er praktikvejlederen, der kan sammenholde beskrivelsen med sine egne iagttagelser. Der er ingen faste regler om brug af tid og mødefrekvens for vejledningen.

Opgavens disposition

1. Iagttagelse af sjælelige udtryk for det tredelte menneske: Karakteriser barnet, den unge eller voksne, som du ser det ud fra det 3-delte menneskes sjælelige og kropslige udtryk: Tanke (nerve-sansesystem), følelse (rytmisk system) og vilje (stofskifte- og lemnesystem). Hvilket sjæleliv kommer dig i møde, når du iagttager vedkommende? Underbyg din beskrivelse med helt konkrete iagttagelser.

2. Sjælelig efterklang på det firedelte menneske: Luk øjnene og mærk efter, hvad den ovenstående iagttagelse giver dig anledning til at forestille dig om konstitutionen: Det fysiske legeme, æterlegemet, astrallegemet og jeget. Hvordan forholder dine forestillinger sig til de konkrete iagttagelser om konstitutionen?

3. Iagttagelse af udtryk for personens sansning: Giv en almen karakteristik af Steiners teori om de fire lavere sanser. Beskriv konkrete oplevelser og iagttagelser, hvor personens sansning af sig selv og omverdenen kommer til udtryk. Tydeliggør sammenhænge mellem konstitutionen og de 4 lavere sanser.

4. Pædagogisk relationskompetence: Ud fra Steiners teori om den pædagogiske lovmæssighed og din viden om det konkrete menneskes konstitution, hvorledes skal jeg da møde dette menneske? Hvad kræver mødet af mig? Hvilke pædagogiske tiltag med afsæt i disse overvejelser gør du dig? Beskriv og begrund dem.

5. Udviklingstrin og faktisk alder: Til slut spørger du dig selv, om er der en overensstemmelse mellem din udvalgte persons faktiske alder og udviklingstrin? Hvad iagttager du og passer det med udviklingen af konstitutionen?

Vejledning

Opgavens vejleder er praktikvejlederen, der kan sammenholde beskrivelsen med sine egne iagttagelser. Der er ingen faste regler om brug af tid og mødefrekvens for vejledningen, men vi anbefaler, at du og din praktikvejleder aftaler mindst 3 møder, hvor I har fokus på din opgave.

Struktur på opgaven

1. Forside, titel på opgaven, eget navn, årgang og studieår
2. Indholdsfortegnelse
3. Indledning
4. Beskrivelse
  - a. Iagttagelse af sjælelige udtryk: tanke, følelse og vilje.
  - b. Sjælelig efterklang: konstitutionen
  - c. Iagttagelse af udtryk for personens sansning: de fire lavere sanser
  - d. Pædagogisk relationskompetence
  - e. Udviklingstrin og faktisk alder
5. Selvstændige, personlige refleksioner til emnet
6. Konklusion, opsamling af de væsentligste aspekter
7. Litteraturfortegnelse

Omfang

Hele opgaven omfatter mellem 8-12 sider uden forside. Af hensyn til anonymitet medtages ikke billeder.

Bedømmelse

Der gives skriftlig og mundtlig tilbagemelding på opgaven. Efter aflevering og tilbagemelding fremlægges opgaven mundtligt for resten af holdet plus eventuelle gæster. Der gives ingen karakter, opgaven godkendes eller godkendes ikke. Hvis opgaven ikke godkendes er der mulighed for at indlevere en revideret opgave på et senere tidspunkt.

Den skriftlige bedømmelse sker ud fra følgende kriterier:

- Opfylder opgaven kravet om, at der skal ske en objektiv beskrivelse af personen ud fra de i punkt 4 opstillede områder?
- Har opgaven en klar struktur og er den velskrevet og umiddelbart forståelig?
- Foretages der en selvstændig refleksion, hvor beskrivelsen diskuteres i forhold til den læste teori?
- Er de væsentligste aspekter trukket frem i konklusionen?

Motivet for 3. studieår: Indre holdning

Det overordnede motiv for tredje studieår er evnen til at handle ud fra en klar indre holdning. Det handler om at kunne handle ud fra det, som hele situationen kræver, i stedet for blot at handle ud fra vaner og fikserede forestillinger. Spørgsmålet er, hvordan du finder ressourcerne i dig selv til at kunne handle på et pludseligt indfald og stå fast ved det i situationen? Hvordan finder du den pædagogiske indsigt og modet til at stå ved din handling - hvad enten den umiddelbart fik et godt eller skidt udfald? Således kredser tredje studieår omkring evnen til selvstændighed og selvansvarlighed. Det gælder både for læringen i praksisfeltet og i studieblokkene.

Efter at de første to år af uddannelsen hovedsagligt har fokuseret på at sætte den studerende ind i det antroposofiske perspektiv, lægges der i stigende grad vægt på, at den studerende kan skabe en gensidig befrugtning mellem det antroposofiske grundperspektiv og andre orienteringer indenfor pædagogisk teori og praksis. Det handler om, at den studerende danner sig et bevægeligt og selvstændigt forhold både til sit fag og til det antroposofiske verdensbillede.

Praktikkens målsætninger på 3. årgang

De følgende målsætninger bruges som forberedelse til de praktiksamtaler, som foregår mindst en gang om måneden. Man arbejder målrettet med de punkter af materialet nedenfor, som praktikvejlederen og den studerende selv vurderer, at der er særlig behov for. Den følgende tekst er altså den standardvejledning, som praktikant og praktikvejleder sammen kigger på og har forberedt sig med inden mødet. (Se det indledende afsnit om praktikvejledning og særligt delafsnittet om den personlige vejledningskontrakt.)

Kunne introducere betydningen af, hvordan "jeg selv virker" for nye medarbejdere

- Være bevidst om egne øve- og træningsområder
- Kunne omsætte refleksion til handling
- Kunne handle og tænke selvstændigt

Udvikling af pædagogiske egenskaber og opgaver

- Lave selvstændige handleplaner og kunne redegøre for de pædagogiske tiltag. Være i stand til selvstændigt at følge op på dem.
- Kunne informere nye medarbejdere om den pædagogiske ramme i gruppen/huset.
- Være medansvarlig for årstidsfester og ferieture.
- Sidde med i festudvalget.
- Organisere særlige aktiviteter i ens egen gruppe, f.eks. Skt. Michaels fest.

Udvikling af færdigheder i forhold til det plejende arbejde

- Informere nye medarbejdere om politikken omkring den personlige hygiejne.
- Kunne føre samtaler med nye medarbejdere om det praktiske arbejde.
- Kunne informere nye medarbejdere om husapoteket.
- Kunne lave periodisk madplan

Forældresamarbejde

- Bære ansvar for kontakten til en eller flere familier.

- Kende og kunne praktisere de etiske spilleregler i forældresamarbejdet.
- Være medplanlægger af et forældrearrangement.
- Deltage i lokalbestyrelsesmøder.
- Kunne tage ansvar for individuelle forældremøder.

Helsepædagogik/Socialterapi

- Arbejde på, at du forstår dig selv som instrument for det pædagogiske arbejde.

Samarbejdsrelationer/ledelsesforhold

- Få mulighed for at kunne deltage som gæst i forskellige samarbejdsfora.
- Få mulighed for at deltage en gang i lokalt MED-udvalgsmøde og en gang i et lokalbestyrelsesmøde.

Rapportering/myndigheder

- Kunne forvalte økonomi. Kunne skrive års-/statusrapporter.

Årsopgaven på 3. årgang: Pædagogisk udviklingsprojekt

Formål

Formålet med opgaven på 3. år er at give dig mulighed for at gennemføre et pædagogisk udviklingsprojekt på praktikpladsen, der udspringer af dit eget initiativ. Det er også afgørende, at du øver dig i at bruge begreber og teorier på en bevidst måde i det pædagogiske arbejde. Dermed lægges der vægt på din evne til at beskrive og forstå en problematik, til selv at indtage en aktiv rolle i et udviklingsforløb og til at fastholde en proces over længere tid. Opgaven giver således mulighed for at forbinde det praktiske arbejde med refleksiv og teoretisk metodebevidsthed.

Du skal formulere en pædagogisk problematik, som du ser og oplever hos en person på dit arbejdssted med grundlag i den række temaer, som er oplyst nedenfor. Med støtte fra en vejleder skal du finde relevant litteratur indenfor det – eller de – valgte temaer, og du skal udforme et konkret udviklingsprojekt.

Gennem opgaven skal du vise, at du kan arbejde selvstændigt med at forstå og anvende teori i forhold til den valgte problematik. Der er *mulighed* for at inddrage såvel antroposofiske som almene teoridannelser indenfor det pædagogiske og eventuelt terapeutiske fagområde. Hvis der er valgt flere teoridannelser diskuteres de kort i forhold til hinanden.

Efter at have arbejdet teoretisk med temaet ved at læse og udvælge litteratur, skal du bagefter formulere et pædagogisk udviklingsmål med grundlag i den valgte teori.

Derefter skal du i en afgrænset periode på 4 uger arbejde med teorien i praksis i forhold til den person, som du har valgt. Du skal i denne periode iagttage og reflektere over, hvordan dine egne handlinger virker i forhold til den person, de er rettet mod, og hvordan forløbet påvirker dig selv. Der føres dagbog under hele forløbet for at fastholde iagttagelser og refleksioner så tæt på praksis som muligt. I de fire uger må du regne med, at du først og fremmest skal bruge din fritid til projektets praktiske gennemførelse.

Pædagogiske emner

Din pædagogiske problematik skal være indenfor et af følgende helsepædagogiske temaer:

- Motorisk, sproglig og kognitiv udvikling
- Den pædagogiske lov – relationer og relationskompetence
- Væsensledene
- Tænkning, følelse og vilje
- Temperamenterne og deres forvandling gennem livet
- Sanser og kropserfaring
- Organernes betydning for psyken og dens relationer
- Udviklingspsykologi – eventuelt set gennem syvårsperioderne
- Årets cyklus i pædagogisk arbejde
- Varme som pædagogisk og terapeutisk middel
- Jeg'et og menneskelige relationer
- Fortælling og/eller dukketeater i det pædagogiske arbejde
- Rytme som pædagogisk værktøj
- Kropslig og sproglig kommunikation
- Den udviklingshæmmedes biografi og identitetsdannelse
- Tilknytning og tilknytningsforstyrrelser
- Pædagogisk teori og pædagogisk praksis
- Den tidlige barndoms betydning for personlighedsdannelsen

Disposition for opgaven

1. del: Først beskriver du temaet, den præcise problematik og den teoretiske ramme, du har valgt. Du skal arbejde med mindst 30 og højst 100 siders teori. Teorien skal gennemgås med egne ord og sættes i forhold til den problematik, som du har valgt. (5-10 sider)
2. del: Dernæst beskriver du, hvordan du ser problemet i dit praksisfelt med fokus på den person, du har valgt. (5 sider)
3. del: Til sidst beskriver du, hvilket udviklingsprojekt, du har valgt og hvordan du har arbejdet med det i praksis. Her skal du vise, hvordan du har brugt dele af teorien i arbejdet i praksis, derfor anbefales det at føre dagbog, hvor du reflekterer over forløbet og din egen rolle i det. Du kan vælge at skrive uddrag fra dagbogen i din afsluttende refleksion over, hvad du har set og lært gennem udviklingsforløbet. (5-10 sider)

Strukturen på opgaven

Opgavens tre hoveddele skal omgives af en indledning og konklusion, så den samlede disposition kommer til at se sådan ud:

1. Forside, titel på opgave, eget navn, årgang og studieår
2. Indholdsfortegnelse
3. Indledning, hvor tema og problematik præsenteres
4. Teoridel, hvor det valgte teori gennemgås i forhold til problematikken
5. Redegørelse for, hvordan problematikken viser sig hos personen/situationen i praksis
6. Redegørelse for det valgte udviklingsforløb og arbejdet med dette

7. Konklusion, hvor de væsentligste indsigter fra det teoretiske og praktiske arbejde gøres til genstand for refleksion.
8. Litteraturliste

Omfang

Hele opgaven omfatter 15-25 sider, dertil kommer en forside og eventuelle illustrationer. Med henblik på anonymitet må der ikke medtages foto.

Vejledning

Der gives skemalet vejledning for hele holdet på seminariet. Derudover kan du vælge mellem to faste undervisere fra seminariet (Tine Bay Sørensen eller Henrik Sørensen) som din individuelle vejleder. Den individuelle vejledning følger de fælles deadlines fra skemaet og giver yderligere teoretisk og praktisk støtte i arbejdsprocessen. Det anbefales, at der afholdes omkring fire vejledermøder:

- om problemformulering, struktur og valg af litteratur
- om teoridelen
- om skriveproces og arbejdsplaner
- om udkast til endelig opgave (ca. 1 måned før aflevering)

Hvis man ønsker det, er det muligt supplere den faste vejleder med vejledning fra en specialist indenfor det område, som man har valgt.

Aflevering og tilbagemelding

Opgaven sendes til seminariet på det aftalte afleveringstidspunkt. Du får både en skriftlig og en mundtlig tilbagemelding. Der gives ingen karakter, opgaven får prædikatet "godkendt" eller "ikke-godkendt". I fald opgaven ikke godkendes, vil du få vejledning i, hvad der skal til for at den vil kunne godkendes, og der vil være mulighed for reeksamination op til to gange.

Din opgave vurderes ud fra følgende kriterier:

- Opfylder den de krav, som ligger i opgaveformuleringen? (f.eks. om der indgår et udviklingsprojekt og evaluering heraf)
- Er der balancen mellem teoridelen og det praktiske projekt? Er ambitionsniveauet i både den teoretiske og praktiske del realistisk i forhold til den tid, som er til rådighed?
- Har opgaven en klar struktur, og er den velskrevet og umiddelbart forståelig?
- Behandler opgaven en teori, som er relevant i forhold til dens problemfelt og foretages der en refleksion over teoriens betydning for måden at beskrive problemfeltet og udviklingsopgaven på?
- Refereres den valgte teori korrekt? Er det gennemskueligt for censor, hvad der er henholdsvis direkte citater fra teorien, dine omformuleringer af teorien eller dine egne refleksioner og meninger? Diskuteres teorierne indbyrdes, hvis der er valgt flere teoriedannelser?

Pædagogisk projekt med eventyr og dukkespil

I midten af 3. år beskæftiger hele holdet sig over tre blokke med eventyr, billedsprog og dukkespil. Ideen er, at du som studerende kommer til at erfare, hvordan billedsprog og fortællinger kan bruges som redskab til at påvirke mellem menneskelige og indre processer i den pædagogiske dagligdag.

Holdet arbejder først med eventyret som en almen udtryksform. Sammen med underviseren skaber I også selv fortællinger, der spejler nogle af de konflikter og forvandlingsmuligheder, som I arbejder med til daglig. Sidder et bestemt barn måske fast i sig selv og sin kropslighed som ”en trolde fanget i en sten”, og hvordan kan den historie fortælles videre hen mod en forvandling?

Dernæst skal de konkrete figurer i dukkespillet laves. Det er i sig selv en håndværksmæssig og kunstnerisk proces. Fortællingen udvikles yderligere, og forståelsen fordybes gennem figurenes konkrete form.

Til sidst skal dukkespillet hænge sammen som en lille forestilling, der opføres for et udvalgt publikum.

Hele forløbet bliver til i løbende samarbejde med holdets praktikvejledere, så erfaringer fra processen så vidt muligt også bliver forankret i den pædagogiske dagligdag.

Feltarbejde, institutionsanalyse og oplæg

Mod slutningen af 3. år tager holdet på besøg på en pædagogisk institution, der har en anden praktisk og teoretisk baggrund end jeres eget praktiksted. Ideen med dette feltarbejde er, at du får mulighed for at relativere de kulturelle antagelser, som dominerer dit eget praktiksted i forhold til andre mulige måder at udøve pædagogik på.

Forløbet strækker sig over tre undervisningsblokke:

- I den første blok arbejder vi med nogle grundlæggende teorier om organisationers udvikling (Lievegoed, Glasl) og organisationskultur (Schein).
- I den næste blok besøger vi en pædagogisk institution, der arbejder ud fra et andet værdigrundlag end det antroposofiske. Med udgangspunkt i organisationsteorien udarbejder I en række spørgsmål, der kan være med til at belyse kommunikationen, kulturen og arbejdsformer på det besøgte sted. Efter besøget bliver der tid til at bearbejde interviews og andre almene indtryk.
- I den sidste blok fremlægger hver gruppe en analyse af et bestemt aspekt af den besøgte organisation. I den forbindelse omdeles en kort tekst til resten af holdet på 1-4 sider.

Formålet er, at du lærer at se din arbejdsplads i et bredere organisatorisk, samfundsmæssigt og kulturelt perspektiv. Det skyldes, at det bliver stadig mere vigtigt for pædagoger at kunne orientere sig og handle i den politiske og økonomiske virkelighed, som giver udstikker rammer for det pædagogiske arbejde.

Der er ingen formelle krav til den skriftlige del af opgaven ud over, at du viser en evne til at bruge begreber fra undervisningen i en konkret analyse. Underviseren giver en umiddelbar tilbagemelding på baggrund af oplægget.

Motivet for 4. studieår: Levende tænkning

Det overordnede tema for 4. studieår er levende tænkning. Dermed menes videreudviklingen og forankringen af alle tre motiver fra studiets første tre år. Iagttagelsesevnen, den rummende holdning overfor stemninger og den indre holdning eller handlekraft kan efterhånden blive til en samlet og personligt forankret bevægelse. Den levende tænkning viser sig således i evnen til at opretholde det nærvær, som gør, at du er modtagelig for de intuitive indfald, som den givne pædagogiske situation kalder på. Denne intuitive ekspertise kan blandt andet være frugten af dit arbejde med fænomenologisk fordybelse, som gerne skulle samle sig til et diagnostisk og pædagogisk redskab for dig på 4. år.

Hovedopgaven på dette år er designet således, at den giver mulighed for at samle at samle trådene omkring dit arbejde med fordybelse af den pædagogiske relation. Året kan således være med til at give dig et dybt og personligt forankret grundlag for at arbejde helsepædagogisk med børn og voksne samtidig med, at du får muligheden for at lade dig inspirere af andre pædagogiske perspektiver. Du vil få rig mulighed for at arbejde fagligt og udadrettet med helsepædagogik samtidig med, at der bliver mulighed for at kigge indad på din egen personlige udvikling.

Praktikken på 4. årgang

Der er ingen personlig praktikvejleder på 4. årgang, men seminariet lægger stor vægt på at understøtte din pædagogiske selvrefleksion i forlængelse af de første tre års praktikvejledning. Seminariet understøtter således den kollegiale supervision imellem de studerende. Her vil der naturligvis være tale om en mere gensidig læreproces end de første tre års praktikvejledning. Således forventes det, at du på 4. årgang er i stand til at håndtere udfordringer i praktikken på en mere selvstændig måde.

Den intensive proces med opgaveskrivningen vil være et naturligt fokuspunkt for denne gensidige, pædagogiske supervision og udveksling på holdet. Den hovedansvarlige underviser for denne proces vil være Mostafa Yamil.

Årsopgaven på 4. årgang: Det helsepædagogiske menneskebillede

Formålet med årsopgaven på 4. årgang er at give dig mulighed for at fordybe dig i den klassiske helsepædagogiske metode, som den er beskrevet i *Helsepædagogisk Kursus* af Rudolf Steiner. Det sker igennem fordybelse i en konkret person fra dit praktiksted.

Arbejdet med opgaven giver mulighed for, at du kan sammenfatte det antroposofiske menneskebillede og den fordybelsespraksis, som du langsomt er blevet ført ind i gennem studiets første 3 år. I opgaven forventes det ydermere, at du er i stand til at supplere det helsepædagogiske perspektiv med andre tilgange, som er relevante i forhold til den konkrete persons problemer. Således udkrystalliseres både teori og fordybelsespraksis til et konkret metodisk redskab, som løbende kan bruges i det daglige, pædagogiske arbejde.

Opgavens struktur:

1. Livshistorien

Først beskriver du personen ud fra journalmateriale og samtaler med andre personer med særligt kendskab til pågældende.

2. Egne iagttagelser

Derefter beskriver du de konkrete iagttagelser og den refleksion eller fordybelse, som viste sig ud fra iagttagelsen. Iagttagelserne systematiseres gennem tre hovedområder:

a) Konstitution

Her beskriver du den konkrete kropslige fremtoning og reflekterer over problemområder i den inkarnationsproces, som viser sig gennem iagttagelsen af den fysiske fremtoning. I det antroposofiske menneskebillede beskriver inkarnationsprocessen, hvordan jeget og sjælen gradvist udtrykker sig mere og mere gennem kroppen og dens livsprocesser. Hos udviklingshæmmede er denne proces netop hæmmet.

b) Sprog og bevægelse

Ud fra konkrete iagttagelser af personens bevægelsesmønster og brug af sproget reflekterer du over personens sjælelige tilstande i tanke-, følelses- og viljeslivet. Der arbejdes med at beskrive polære ubalancer (eller eventuelle balancer) i alle tre tilstandsområder. Det indbefatter også en beskrivelse af personens evne til at indgå i sociale relationer og skabe positive tilknytninger.

c) Sanser

Gennem iagttagelser beskriver du personens brug af de tolv sanser, som hører med til det helsepædagogiske menneskebillede. Derigennem gives et klart billede af personens måde at relatere til omverdenen på.

3. Vigtigste ubalancer

Her sammenfatter du de tre ovenstående iagttagelsesområder til en essens, der beskriver personens vigtigste ubalancer.

4. Pædagogiske handle mål

Her beskriver du de vigtigste mål for at kunne imødegå ubalancerne i det daglige. Derefter beskriver du de konkrete handlinger, som du kan bidrage med for imødegå ubalancerne. Det kan både være konkrete tiltag og mere sjælelige holdninger, som det vil være hensigtsmæssigt at møde personen med.

5. Diskussion, sammenfatning og perspektivering

6. Litteraturhenvisninger

Omfang

Hele opgaven omfatter 15-20 sider, dertil kommer en forside og eventuelle illustrationer.

Aflevering og tilbagemelding

Opgaven sendes til seminariet på det aftalte afleveringstidspunkt. Du får både en skriftlig og en mundtlig tilbagemelding, der gives sammen med ekstern censor, psykolog Ulla Skovsted.

Der gives ingen karakter, opgaven får prædikatet "godkendt" eller "ikke-godkendt". I fald opgaven ikke godkendes, vil du få vejledning i, hvad der skal til for at den vil kunne godkendes, og der vil være mulighed for reeksamination op til to gange. Med de planlagte løbende personlige vejledninger og en tidlig første aflevering, vil du inden den endelige aflevering vide om opgaven opfylder seminariets krav og dermed vil kunne godkendes.

Din opgave vurderes ud fra følgende kriterier:

- Opfylder den de krav, som ligger i opgaveformuleringen? (gennemgås f.eks. de tre iagttagelsesområder under pkt. 2 tilstrækkeligt dybtgående?)
- Har opgaven en klar struktur og er den velskrevet og umiddelbart forståelig?
- Er sammenfatningen af personens ubalancer tilstrækkelig?
- Er de konkrete handlinger og holdninger, som foreslås for at kunne imødegå ubalancerne relevante?

Motivet for 5. studieår: Skæbnedannelse

Det femte studieår er en efteruddannelse for pædagoger, som ønsker at fordybe sig i den særlige, antroposofiske helsepædagogik. Grundtemaet for dette studieår er reinkarnationstanken. Det afgørende er dog ikke den abstrakte tanke, men de eksistentielle, terapeutiske og pædagogiske konsekvenser, som ideen har i det daglige arbejde. Det handler om hvordan den sætter spor - både i pædagogiske relationer og kollegiale sammenhænge. Reinkarnationstanken indrammer således en helt række spørgsmål, som du får lejlighed til at arbejde dybere med: Er livet baseret på en række tilfældige sammentræf eller oplever du en bagvedliggende "rød tråd"? Hvordan kan jeg lære at indgå i dybere relationer med andre mennesker? Hvordan er forholdet mellem et udviklingshæmmet menneskes personlighedskerne og dets konkrete fremtoning? Hvad vil det sige at indgå i et nært kollegialt samarbejde omkring en gruppe børn eller voksne? Sådanne spørgsmål er ikke blot abstrakte men må finde deres konkrete svar i en fordybelse af din evne til at indgå i forpligtende menneskelige relationer. Det kunne man også kalde for skæbnedannelse.

Derfor er arbejdet med personlighedsudvikling gennem fordybelsesopgaven og den kreative proces med at skabe et teaterstykke den røde tråd gennem hele året. Dette indre og kreative arbejde komplementeres af det mere udadrettede arbejde med opgaven i helsepædagogisk praksisudvikling, hvor du kommer til at tage ansvar for et pædagogisk udviklingsprojekt, der involverer hele medarbejdergruppen på din arbejdsplads.

Skuespil på 5. årgang

Meningen med at arbejde med en større opførelse på femte år er, at du som studerende nærmer dig en helhed af klang, fortælling, rum og bevægelse. Arbejdet på scenen lader dig opleve den menneskelige eksistens som en del af noget større end dig selv. Gradvist kan du begynde at få et forhold til rummet omkring dig som et sjælerum. Scenerummet kan således blive en organisme, hvor bevægelser henover scenen bliver billedskabende og dermed formidler sjælelige erfaringer til andre. F.eks. kan en simpel opstilling med en gammel motor og en ført dukke forvandles til en spejling af menneskelige erfaringsdimensioner mellem teknik og ånd.

I forhold til paradisspillets mere naive udtryk på 2. årgang arbejder du på 5. årgang med stykker, som i højere grad kan komme i tale med tidens sjælelige udtryk. Dermed kommer du også tættere på dit eget sjælelige udtryk. Således er både det æstetiske slutprodukt og de personlige udviklingsprocesser, som sker i forløbet, centrale formål med arbejdet.

Praktikken på 5. årgang

Ligesom 4. årgang er der heller ingen personlig praktikvejleder på 5. årgang, men seminariet lægger stor vægt på at understøtte din pædagogiske selvrefleksion. Seminariet understøtter således den kollegiale supervision imellem de studerende. Her vil der – ligesom på 4. årgang - være tale om en mere gensidig læreproces, hvor gensidig samtale træder i stedet for egentlig praktikvejledning. Således forventes det, at du på 5. årgang er i stand til at håndtere udfordringer i praktikken på en selvstændig måde.

Den intensive proces med opgaveskrivningen vil være et naturligt fokuspunkt for denne gensidige, pædagogiske supervision og udveksling på holdet. Den hovedansvarlige underviser for denne proces er Lisbet Kolmos.

Årsopgaven på 5. årgang: Fordybelsesopgaven

Formål

Som en del af uddannelsen/videreuddannelsen til specialpædagog gennemføres en fordybelsesopgave med det formål at skabe bevidsthed om, hvordan du selv med din egen energi kan blive mere opmærksom overfor det, der kommer dig i møde. Det kan gøre dig bedre til at påvirke processer på en positiv måde og til at opnå større indsigt - både fagligt og personligt.

I fordybelsesopgaven arbejder du ud fra en fastsat metode med at opøve en bevidst dialog mellem dagsbevidstheden og det ubevidste. Baggrunden er den antagelse, at alle mennesker har langt større ressourcer til rådighed end de almindeligvis forestiller sig. Den fokuserede bevidsthed betragtes af mange som den eneste reelle form for bevidsthed. Dog udgør den kun en mindre del af en langt større og dybere bevidsthed. I opgaven arbejdes der med at udvide bevidsthedens grænser på en sund og fornuftig måde, som alle kan være med i.

Hele processen har et forløb som en videnskabelig undersøgelse. Det videnskabelige består i en disciplineret undersøgelsesmetode med en rapportering af hvert skridt samt en sammenskrivning ud fra et bestemt princip, som alle følger.

Idemæssig baggrund

Ifølge Steiners beskrivelse i 3. foredrag af *Det Helsepædagogiske kursus*, står jeget i direkte kontakt med omverdenen gennem sanserne. Det er ikke, som mange tror, sådan at jeget sidder fast inde i mennesket, og at synssansen f.eks. bringer et billede ind til dette centrum, som man så kan betragte. Jeget er meget forfinet og "bevæger" sig gennem individets sans og får direkte forbindelse med det, der sanses. Det opleves som om man opfatter verden ud fra periferien. Vi er så vant til at opfatte os selv ud fra et centrum, at vi har vanskeligheder med at opfatte, at der også er et andet perspektiv, som kan kaldes "det perifere jeg". Det er en oplevelse fra periferi mod punkt.

Det fokuserede jeg har adgang til den såkaldt "virkelige" verden, den materielle verden. Det perifere vi har adgang til – "noget større" - en anden virkelighed. Med vores fokuserede jeg er vi i dagsbevidst kontakt med andre mennesker, med verden i almindelighed og udveksler erfaringer på det plan. Med det perifere jeg er vores oplevelse anderledes, mere drømmeagtig. I drømmenes ubevidste tilstand har vi ofte en oplevelse af at være i kontakt med en anden dimension. Det samme gør sig gældende mange gange i løbet af dagen, når vi slipper det fokuserede jeg. Det sker hurtigt og bemærkes oftest ikke.

Vi har mulighed for bevidst at søge kontakt med det andet og højere jeg i os. Det kan opøves gennem fordybelse, og der kan opstå en mere bevidst dialog mellem de to dimensioner, så vi både har den ene og den anden dimension med os, når vi "går frem i verden".

Fordybelsesøvelsen på 5. år handler således om at opøve en sådan bevidst dialog mellem det fokuserede og det perifere jeg på en sund måde, så erfaringerne kan deles med andre.

For at kunne udveksle erfaringer må der være en fælles begrebsverden, så vi kan meddele os til hinanden i begreber. Selv det forfinede må kunne omsættes i begreber. Derfor er der udarbejdet en metode, som alle følger i fordybelsesopgaven.

Metoden

Formålet er, som beskrevet ovenfor, at få det bevidste og det ubevidste til at spille sammen, bringe det i ”dialog”. Det ubevidste, der er af drømmekarakter meddeler sig ofte igennem symboler, som vi også kender det fra drømme og eventyr. For at åbne op for dette lag af bevidstheden, gennemføres en fordybelse i 3 dage i træk og et tilbageblik eller en refleksion over resultatet i alt i 7 dage. Forløbet gentages 3 gange over nogle måneder i perioder, som den enkelte selv fastsætter. Derefter tænkes forløbet igennem. Resultaterne noteres efter en i forvejen fastlagt metode. Hver af deltagerne fører protokol over hele forløbet i alle tre uger.

Plantebetragtning

De første tre dage i hver af disse tre uger indledes med en fordybelse omkring en plante, som vælges individuelt. Før fordybelsen skabes indre ro. Fordybelsen har tre stadier: objektiv iagttagelse, efterklang og tom bevidsthed. Der gøres efterfølgende udførlige notater over det, der opleves.

Om aftenen skabes ro til et tilbageblik på dagen, hvor bestemte spørgsmål besvares. Anden dag og tredje dag gentages processen. Den fjerde, femte, sjette og syvende dag er der kun en refleksion om aftenen og sidste dag desuden en refleksion over hele forløbet.

Det faglige spørgsmål

Den tredje uge er anderledes end de foregående. Inden ugen begynder har alle valgt en person fra dagligdagen, en elev eller beboer, som de ønsker at bringe ind i slutningen af fordybelsen, der hvor bevidstheden er tom, med et spørgsmål, som opleves vigtigt for personens udvikling. Det svar der kommer, noteres omhyggeligt ned. For at få et ”svar”, der er dybere, end det man kan udtænke i sin almindelige dagsbevidsthed, må spørgsmålet have en essentiel karakter. Det skal være gennearbejdet, så det har dybde for at det kan mødes med den energi, som er opnået gennem plantebetragtningen.

De to første uger med fordybelse er at betragte som en øvelse i at opnå saglighed og koncentration i fordybelsesprocessen, således at den meddelelse, der kommer om beboeren/eleven bliver så saglig som mulig.

Tilbageblikket

Ved denne proces opnås adgang til en dybere del af bevidstheden, hvilket giver en fornemmelse af et ophøjet nærvær. Det opleves som ekstra energi, som for mange har virkning i lang tid derefter. Mange har derfor også evne til efterfølgende ”at lytte” på et dybere niveau. Opmærksomheden bliver skærpet, og signaler fra omgivelserne og fra en selv opfattes tydeligere. Måske opfatter man et eller andet møde med et andet menneske tydeligere dvs. mindre overfladisk og man lærer at bruge signaler fra ens egen krop mere bevidst.

Man skærper opmærksomheden efter tre ting:

- *Tilpashed/utitpashed*: Hvis man fornemmer en form for utitpashed i en situation, vil man tænke efter, hvorfor, og hvis det er muligt forsøge at ændre forholdet. Tidligere havde man måske ikke erkendt det, eller affundet sig med det.
- *Sympati/antipati*: Et andet signal er følelse af sympati, eller sagt på en anden måde, ”det synes jeg er rigtigt”, eller ”ja, sådan er det rigtigt”. Hvis man skal gøre noget, som man føler antipati overfor, skal det gøres bevidst ellers kan det ikke gennemføres.

Følelserne vejleder en til at finde den rette løsning eller bevidst at gennemføre noget, som man har besluttet sig for.

- *Jegmøder*: Man er også opmærksom på hvordan øvelsen forandrer måden, som man møder andre mennesker på.

Materialet og resultaterne i undersøgelsen

Ved forløbets start udleveres der skemaer, som du udfylder med notater gennem de tre uger, som fordybelsen løber over. Når forløbet er forbi har du således et samlet undersøgelsesmateriale, som opgaven kan skrives ud fra.

Opgavens struktur

Opgaven skal både indeholde en beskrivelse af forløbet samt en fortolkning af resultaterne. Du skal også evaluere forløbet og diskutere de spørgsmål, som er opstået i dig gennem arbejdet med opgaven. Det giver tilsammen følgende overordnede struktur:

1. Indledning
2. Formål
3. Beskrivelse af forløbet
  - a. Plantebetragtning
  - b. Det faglige spørgsmål
  - c. Tilbageblik
4. Resultater
  - a. Plantebetragtning
  - b. Det faglige spørgsmål
  - c. Tilbageblik
5. Evaluering
6. Diskussion
7. Sammenfatning og konklusion

Omfang

Hele opgaven omfatter 15-20 sider, dertil kommer en forside og eventuelle illustrationer.

Aflevering og tilbagemelding

Opgaven sendes til seminariet på det aftalte afleveringstidspunkt. Du får både en skriftlig og en mundtlig tilbagemelding. Der gives ingen karakter, opgaven får prædikatet "godkendt" eller "ikke-godkendt". I fald opgaven ikke godkendes, vil du få vejledning i, hvad der skal til for at den vil kunne godkendes, og der vil være mulighed for reeksamination op til to gange.

Din opgave vurderes ud fra følgende kriterier:

- Opfylder den de krav, som ligger i opgaveformuleringen? (er kravene til opgavens struktur udfyldt?)
- Er opgaven velskrevet og umiddelbart forståelig?
- Er beskrivelse af forløb og fortolkning relevant?

Opgave i helsepædagogisk praksisudvikling

Formål

Denne opgave skal ses som et supplement til fordybelsesopgaven. Vores hverdag har den udfordring i sig, at vi fordyber os i noget og får en fornemmelse af, hvad der vil være rigtigt. Men ofte oplever vi også, at vi er nødt til at forholde os til organisationen omkring os, hvis vi vil arbejde ud fra denne erfaring.

Målet med opgaven i praksisudvikling er, at du som studerende får erfaring med at udvikle og dokumentere et helsepædagogisk udviklingsprojekt (herefter kaldt ”pædagogisk projekt”) rettet mod et barn/en beboer (herefter kaldt ”barn”), samt med at formidle og implementere en fortsættelse af dette arbejde i den personalegruppe, hvor barnet (og den studerende) hører til.

Rammer for arbejdsprocessen

Opgaveforløbet er delt i to.

1. På grundlag af 4. årsopgaven udarbejdes et pædagogisk projekt. Dette gennemføres og evalueres.
2. På grundlag af evalueringen rettes det pædagogiske projekt til, hvorefter den studerende arbejder med implementering af projektet i personalegruppen.

Bemærk, at såvel det pædagogiske projekt som den senere implementering skal foregå udenfor ordinær arbejdstid, da det er en studieaktivitet.

Blok 1: Introduktion til det helsepædagogiske praksisudviklingsprojekt og til kriterier for valg af pædagogisk projekt.

Hjemmearbejde:

- Uddyb og præciser arbejdsplan/tidsplan for det pædagogiske udviklingsprojekt med slutdato 31.1.2011. Få arbejdsplanen godkendt hos vejleder og gruppeleder senest d. 1.10.2010.
- Skriv 1 sides resume af 4. års opgaven, hvor du lægger vægt på at introducere personen og de ubalancer, som du i det pædagogiske udviklingsprojekt vil arbejde med.
- Skriv hvilke mål, du har for det pædagogiske projekt, og hvordan du vil evaluere om målene er nået. (pkt. 2. og 3. sendes til vejledere senest d. 1.11.2010)

Blok 3: Fokus på mål med det pædagogiske projekt og relevante evalueringskriterier.

Hjemmearbejde:

- Projektet går i gang: Skriv løbende dagbogsnotater om dine egne, barnets og andet personales (evt. andre børns) reaktioner og handlinger.
- Forbered et oplæg til blok 4, hvor du fremlægger: Mål med det pædagogiske forløb, foreløbige aktiviteter, udfordringer, iagttagelser, foreløbig evaluering og evt. ideer til justering af aktivitet.

Blok 4: Udfordringer ved at forske i egen praksis og skabe forandring i egen organisation, fremlæggelse af status på projekt og respons fra vejledere og medstuderende.

Hjemmearbejde:

- Det pædagogiske projekt fortsættes og afsluttes senest d. 30.1.2011
- Skriv om arbejdet med det pædagogiske udviklingsprojekt og evaluering heraf. (send til vejledere senest d. 1.3.2010)
- Lav plan for implementering af det pædagogiske udviklingsprojekt i organisationen

(godkendelse hos vejleder og gruppeleder senest d. 30.1.2011)

- Begynd implementering. Husk dagbogsnotater; egne overvejelser, forskellig respons fra kollegaer, barn/andre børn, pårørende)

Blok 5: Muligheder og udfordringer ved implementering af nye tiltag i organisationen og gode evalueringskriterier.

Hjemmearbejde: Fortsat arbejde med implementering, men ellers pause til at skrive fordybelsesopgave færdig.

Blok 6: Individuel vejledning i at få skrevet projektet færdigt, herunder at skrive konklusion og perspektivering.

Hjemmearbejde: Skrive opgaven færdig. Vejledning via mail. Endelig version sendes til vejledere i elektronisk form senest 20.5.2010

Blok 7: Fremlæggelser

Evalueringskriterier

- Er der en præcis begrundelse for og beskrivelse af det helsepædagogiske udviklingsprojekt?
- Er der et klart mål for projektet og klare evalueringskriterier?
- Er der redegjort for rammer for arbejdet med projektet (tid, sted, krav til involverede (incl. dig selv), etiske overvejelser, organisatoriske vilkår mv.)
- Er der en klar plan for arbejdet med projektet og refleksioner over, hvordan det gik med at bruge planen i praksis?
- Er der en præcis begrundelse for valg af implementeringsstrategi, mål for denne og klare evalueringskriterier?
- Er der relevante refleksioner over arbejdet med at implementere projektet i din egen organisation?
- Er der en evaluering og perspektivering af det samlede forløb, hvor projektet vurderes i forhold til de opstillede evalueringskriterier?
- Har opgaven en klar struktur, er den velskrevet og umiddelbart forståelig?
- Er den mundtlige fremlæggelse uddybende i forhold til den skriftlige opgave?